

Fehérné Bodó Mariann: Az Alkotmánybíróság hatáskörei az új törvény szerint

1. BEVEZETÉS

Demokratikus jogállamokban az alkotmány különleges védelemre szorul, így az Országgyűlés az alkotmányos rend és az Alaptörvényben biztosított jogok védelme, a jogrendszer belső összhangjának megőrzése, valamint a hatalommegosztás elvének érvényre juttatása érdekében létrehozta az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként működő Alkotmánybíróságot.

Általános jelleggel azt mondhatjuk, hogy az alkotmánybíróság normakontrollt végző testület, mely adott állam jogszabályait alkotmányossági szempontból veszi górcső alá .

Az Alkotmánybíróság, az alkotmánybíráskodás jelentősége a magyar jogállamiság szempontjából kiemelkedő jelentőségű. Az alkotmánybíráskodás bevezetése jelentős változást okozott a magyar jogrendszerben és természetesen a közgondolkodásban is.

Az alkotmánybíráskodás kulcskérdése a független intézményi keretek biztosítása, az Alkotmánybíróság pedig az alapjogvédő szervezetrendszer egyik eleme.

Az alapjogvédelem egyre inkább részévé válik életünknek, ahol egy átfogó és összetett alapjogvédelmi intézményrendszer rajzolódik ki. Akkor megfelelő egy állam alapjogvédelmi rendszere, ha az alapjogsértés minden szféráját lefedi, védelmezi.

Jogalkalmazóként tapasztalom, hogy mindennapjainkban is jelen van a konkrét alapjogvédelem. Az általános jogi eljárások során az alapjogias jellegű jogintézmények beazonosítása és alkalmazása egyre gyakoribb és jelentősebb szakértelmet igényel, az alapvető jogaikban sérelmet szenvedett személyek pedig alapjogvédelmmel (is) foglalkozó szervezetekhez fordulnak.

Az Alkotmánybíróság alapjogvédő funkciója csak az egyik hatásköre, azonban témaválasztásom szempontjából – mint alapjog-érvényesítő fórum – meglátásom szerint a legkomplexebb tevékenységet folytatja.

Átfogó történeti áttekintésre e dolgozatban nincs lehetőségem, azonban megkerülhetetlen az alkotmánybíráskodás fogalmának, az alkotmánybíróság kialakulásának – Magyarországon létrejöttének – ismertetése. E feladat végrehajtása során az alkotmánybíráskodás történetét, modelljeit vázlatos áttekintem, hogy kellő felvezetés után az Alkotmánybíróság

hatásköreinek bemutatását megtegyem.

A nemzetközi összevetésben tipizált két alapmodell egyikébe, a centralizált rendszerűbe sorolható magyar Alkotmánybíróság Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköreit nevesítem és tanulmányozom.

Munkámat az Alaptörvény és az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (továbbiakban: Abtv.) szabályozási logikájára építettem. Esetenként – figyelve az összefüggésekre, kialakított rendszerekre vagy éppen ellentmondásokra – megkerülhetetlen az Alkotmány és a „rég” Abtv. szabályozására kitérni. A hatályosulás áttekinthetősége érdekében feldolgoztam az Alkotmánybíróság feladat- és hatásköreinek módosulását 1989-től 2020-ig terjedően .

Törekedtem arra, hogy okfejtéseim feszesen igazodjanak a témához, az alapjogvédelem átfogó összefüggésrendszeréhez.

Az alapjogvédelem olyan terület, amely megköveteli a tudatos, reflektív és önálló munkát, kifejezetten kezdeményező szerepet kíván, a szakmai közösség és az egyéni érdekei között egyensúlyt és összhangot teremt, megalapozott ismeretekre épülő jogi elemzésekkel értékelkötelezett módon használja az érdekérvényesítés eszközeit.

Ezekkel az értékekkel azonosulva ajánlom követésre Cservák Csaba hegy-lemmáját:

„Az alapjogvédelem olyan, mint egy elől lankás, hátul meredek csúcsos hegy. Felmászni rá fontos cél és nem is nehéz, de aki hirtelen túllendül, az túllépve a célon nagy mélységbe hullik alá.”

2. AZ ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS FOGALMA, KIALAKULÁSA

2.1. Az alkotmánybíráskodás fogalma

Az írott, kartális alkotmány fogalmi eleme, hogy a jogrendszer élén áll, szabályai a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és állampolgárra kötelezőek és jogi eszközökkel kikényszeríthetők. Az alkotmányt különleges védelem illeti, tehát amellett, hogy az alkotmány és az alkotmányosság védelme mindenkinek kötelessége, külön erre hivatott intézmények is létrejöttek. Ezek közül az egyik legfontosabb – a demokratikus jogállam egyik garanciája és nélkülözhetetlen szerepet tölt be – az alkotmánybíróság, melynek célja az írott alkotmány e jellemzőinek érvényre juttatása.

Általánosan elfogadható meghatározás szerint az alkotmánybíráskodás a jogszabályok, egyéb jogi normák és az egyedi jogalkalmazó szervek határozatai alkotmányosságának bírói elbírálása .

Egyes megközelítések szerint az alkotmánybíróság biztosítja a társadalmi és az állami berendezkedés alapvető elveit, valamint a parlamentáris alapelvek eldöntésében a kormányzat mozgásterét korlátozza. Pokol Béla az alkotmánybíróságok középpontba kerülését a szűkebb értelemben vett jurisztokratikus állam fogalmának tekinti.

A jurisztokratikus állam kiteljesedése során a jogszabályok jogelvekké, értékdeklarációkká és alkotmányos alapjogokká alakulnak, amelyet az alkotmányok bírói döntésekre nézve kötelező hatályának elismerése tetéz. A magyar alkotmánybíráskodás megkezdésével kifejezetten deklarálták, hogy az alkotmánybíróság döntése során megjelenő „láthatatlan alkotmány” az írott alkotmány felett áll, amely Pokol Béla szerint az alkotmányozó hatalom nyílt elvételét jelenti a törvényhozó hatalomtól.

Az alkotmánybíráskodás lényege, hogy egy független bírói szerv biztosítsa az alkotmány kikényszeríthetőségét más jogi aktusokkal szemben. Az alkotmánybíróságok „alkotmányossági” kérdésben foglalnak állást, kontrollálják a jogszabályok (vagyis az állami-közhatalmi szervek jogalkotó tevékenységét), bírósági ítéletek összhangját az alkotmánnyal. A mérce mindig az alkotmány (Alaptörvény). Mindezen tartalom mellett a modern alkotmánybíráskodás feltételezi az emberi jogok védelmét is.

Az alkotmánybíráskodás fő funkciói, melyek nélkül nem beszélhetünk alkotmánybíráskodásról :

a) normakontroll, azaz a jogszabályok alkotmányosságának vizsgálata. Az ellenőrzés arra irányul, hogy a jogi norma összhangban áll-e az alkotmány rendelkezésével. Az alkotmányellenesnek minősített normát az alkotmánybíróságok megsemmisítik, a döntés erga omnes hatályú, jogi kötőerővel bírói határozatban jelenik meg.

A normakontroll lehet az adott norma kihirdetése, közzététele előtt előzetes, a kihirdetést követően utólagos. A legtöbb alkotmánybíróság a klasszikusnak nevezhető utólagos – represszív vagy posteriori – felülvizsgálatot gyakorolja.

Az utólagos normakontroll lehet

- absztrakt: valamely jogi norma alkotmányosságának, jobbjára alkotmányjog-elméleti kérdését vizsgálja. Egyes alkotmányokban kezdeményezhető actio popularisként, vagy csak meghatározott állami szervek, tisztségviselők számára lehetséges.

- és konkrét alkotmányossági vizsgálat: konkrét egyedi ügyben merül fel az alkalmazandó jogi norma alkotmányosságának kérdése – jellemzően bírósági szakban. A jogkövetkezmények országoktól függőek.

b) alapjogi bíráskodás, vagyis az alapvető jogok védelme, amely révén egyedi alapjogsérelem orvoslására kerül sor.

A második világháborút követően az alkotmánybíróságok ismételt létrehozatala során alapvető változtatások következtek be, ezek egyike az alapjogi bíraskodás bevezetése. Az esetjogi döntések megnövekedtek, illetőleg az esetjogi döntések az írott alkotmányjogi szöveggel szemben előtérbe kerültek, egyes esetekben még az alkotmány szövegét is felváltották.

Az alkotmánybíraskodás általában a jogalkotás során alkotott jogszabályok és a jogalkalmazás során meghozott döntések alkotmány rendelkezéseivel történő vizsgálatára irányuló eljárás. Ennek során sor kerül a különböző jogágak alkotmánybírósági esetjog általi meghatározására is.

Az alkotmánybíróság jogot formál arra is, hogy döntéseivel a törvényhozás tartalmát befolyásolja. A XX. századi európai jogfejlődés során kialakult egy nemzetek felett húzódó, az Emberi Jogok Európai Bírósága által létrehozott és annak eseti döntéseivel továbbfejlesztett emberi jogi rendszer, mely a nemzeti bíróságok döntéseit és az alkotmánybíróságok határozatait is jelentős mértékben befolyásolja.

c) az alkotmány autentikus értelmezése.

Az alkotmánybíraskodás nélkülözhetetlen eleme: az Alkotmánybíróság az alkotmány/alaptörvény autentikus értelmezője, értelmezése mindenkire kötelező.

Résztevékenység, hiszen a jogalkalmazás eleme a jogértelmezés. Az Alaptörvény minőségi elsőbbséggel rendelkezik a többi jogi normához képest, kereteket határoz meg (például értékeket fogalmaz meg, általános, tágítható fogalmakat tartalmaz) és a valóság változásainak sokkal inkább kitett.

Mivel a jelentéstartalom megállapítása – az értelmező alanytól függően – eltéréseket mutathat, szükség van hiteles, általános érvényű (autentikus) értelmezésre, pontosításra.

Az alkotmánybírósági alkotmányértelmezésnek két változata van :

- a. konkrét alkotmányértelmezés: alaptörvénynél alacsonyabb szintű jogi normára kell az alkotmány jelentéstartalmát feltárni,
- b. absztrakt alkotmányértelmezés: az értelmező rendelkezés alkotmányi tétel, alaptörvényi rendelkezések összevetésére vonatkozik alacsonyabb szintű jogforrás közbevetése nélkül.

Az alkotmánybíraskodás fő funkciói mellett vannak továbbá ún. speciális funkciók is. A speciális funkciók nem kapcsolódnak szorosan a klasszikus alkotmánybírósági tevékenységi körhöz, és a belőlük származó hatásköröket nem minden esetben az alkotmánybíraskodó szervek gyakorolják. Ilyen speciális funkciók például:

- a nemzetközi jog elsődlegességének biztosítása,
- a hatásköri bíraskodás,

- állambíráskodás, azaz a vezető állami tisztségviselők jogi felelősségre vonása,
- választási bíráskodás.

Az alkotmánybíráskodás, mint tevékenység fogalmi elemei közé sorolható az írott alkotmányvédelem és a normativitás érvényesülésének biztosítása. A hatalommegosztás intézményi garanciáját, valamint a jogalkotás kontrollját biztosítja. Alapjogvédelmi funkciót tölt be, felel az alkotmányosság érvényre juttatása, az alkotmányos kultúra előmozdításáért. Az alkotmánybíráskodás intézményi garanciát jelent az alkotmány érvényesülésének.

2.2. Az alkotmánybíráskodás története vázlatpontokban

Az alkotmánybíráskodás gyökereit keresve és mint intézmény előzményei közül kiemelek néhány szempontot, melyek mentén haladva a fejlődés egyes eredményeit rögzítjük.

Az alkotmánybíráskodásról való gondolkodásnak több történeti, illetve filozófiai előfeltételéről beszélhetünk.

Az előzmények közt említi az irodalom a spártai ephoroszok hivatalát vagy a krétai kozmoszokat, akik az alkotmányt védték akár a királlyal szemben is, az ókori görögöknél kialakult, a törvények (nómos) felsőbbrendűségét hirdető eszméktől, egészen az európai gondolkodásban jelen levő, a szabályok hierarchikus felfogását hirdető eszméig bezárólag. A természetjogi gondolkodásban a jog kötelező ereje a természet lényegéből fakad. Ez az eszme kezdetben politikai, a római korban jogi, a keresztény korban teológiai-erkölcsi jelentést kap, amely a XX. században jogi tanná formálódik. A római jog a XVI. századra meghatározóvá vált és a jogi humanisták munkásságával kialakuló természetjog eszméje alapján vált átfogó rendszerré. A *lex superior derogat legi inferiori* elve a modern jogállam és az alkotmánybíráskodás kialakulása szempontjából is kiemelkedő jelentőségű, ez az elv szolgál a joglépcsőelmélet alapjául továbbá érvényesül az alkotmánybíráskodási tevékenységnek köszönhetően.

A középkori jogfejlődés a felsőbbrendű és sérthetetlen *ius naturalé*t szembeállította a pozitív joggal, mellyel összhangban kellett állnia. A jogalkotóra nézve kötelező korlátok megtalálhatók, a törvényhozó hatalmat korlátozza a természetjog – Locke szerint is. Aquinoi Szent Tamás elméletében megjelenik a törvények semmisségének gondolata: a természeti törvény, a politikum, valamint a jog között harmóniának kell fennállnia. Az írott törvény nem lehet ellentétes a természeti törvénnyel. Ellenkező esetben igazságtalannak minősül és nem rendelkezik kötelező erővel.

A természetjogtól továbblépve megjelent a deduktív gondolkodás eszméje azzal a társult felismeréssel, hogy olyan következtetéseket kell megfogalmazni, amelyek általánosan minden részletet ki tudnak fejezni. Minden kifejezést meg kell határozni és minden kijelentést

bizonyítani kell, amelyből ellentmondásmentes gondolati építmények létrehozása következik. Az ellentmondásmentes jog eszméje mentén alapozta meg Gustav Hugo a jogfogalmi dogmatika rendszerét.

Az angolszász jogi kultúrában az átfogó jogelveknek, maximagyűjteményeknek a szerepe vált meghatározóvá. Az Amerikai Egyesült Államokban a XX. század elejétől a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság alkotmányos alapelvek alapján is megsemmisített törvényeket. Az alkotmányos alapjogokká formált emberi jogok és természetjogi elvekre alapított döntések elterjedése a jogi dogmatika háttérbe szorulását vonta maga után.

Nem hagyható figyelmen kívül a XX. századi jogfejlődés során kialakult, nemzetek felett átívelő, az Emberi Jogok Európai Bírósága által létrehozott és - eseti döntéseivel - továbbfejlesztett emberi jogi rendszer, mely jelentős befolyással bír a nemzeti bíróságok és az alkotmánybíróságok döntéseire.

Ezen hierarchia meghatározója természetesen koronként változott - legyen az a természeti törvény, az isteni jog, a természetjog, a törvények feletti első norma vagy Kelsen hipotetikus alapszabálya -, létezése azonban sosem kérdőjeleződött meg. Ez az alá és fölrendeltség számunkra két szinten fontos, egyrészt a törvények vonalán, másrészt a „törvények feletti törvény(ek)” kérdése szempontjából. Mindaddig, amíg ezek a felsőbb eszmék csak a filozófia és a jogtudomány síkján léteztek, addig nem okoztak különösebb problémát az államhatalom számára. Ám ezek az elvek a meta szintről áttevődtek az írott jog világába, és már az első alkotmányokban megfogalmazást nyertek.

Kiindulhatunk abból a tételből, hogy az alkotmány a legfőbb törvény. Az alkotmány maga is a nép által kívánt korlátozásként jött létre, érvényesül a vele ellentétes törvényi rendelkezések felett. A bíróságok automatikusan a törvény őrévé válnak.

Az alkotmánybíráskodás kialakulásának feltétele, hogy az alkotmány elsőbbségét elismerjék a jogszabályok felett, valamint annak elfogadása, hogy az alkotmány betartását bíróság ellenőrzi.

Az eltérő jogrendszerek eltérő megoldásokat dolgoztak ki ennek megvalósítása érdekében a következőkben részletezettek szerint.

2.3. Az alkotmánybíráskodás modelljei

A nemzetközi összevetésben tipizált két alkotmánybírási alapmodell a decentralizált rendszerű (amerikai modell) és a centralizált rendszerű (európai modell) alakult ki. Ezen alapmodellek mellett több vegyes megoldás is létezik.

Megelőlegezve az összegzést megállapítható, hogy az alkotmánybíráskodás mind a common

law jogcsaládban, mind a kontinentális jogrendszerekben közös fejlődés eredménye, nevezetesen az a magasabb elvek érvényre juttatása, a felsőbbrendű jog írott formában történő rögzítésének szükségessége és a bírói testületnek az alkotmány érvényesítésére szolgáló eszközeinek szintéziseként valósult meg.

2.3.1. A decentralizált modell

Az alkotmánybíróság a modern demokrácia legfiatalabb intézménye. Az alkotmánybíráskodás a rendes bíróságok szervezeti keretei között fejlődött ki az Amerikai Egyesült Államokban, nem sokkal az 1787. évi alkotmány elfogadása után, mely egyébként nem rendelkezik kifejezetten a törvények alkotmányossági szempontú bírói felülvizsgálatáról. A kontinentális jogrendszerben formálódott természetjogi felfogás mellett az amerikai kultúrában az írott alkotmányban rögzített rendelkezések bíróság általi ellenőrzése vált meghatározóvá. Alkotmánybíráskodásról az Amerikai Egyesült Államokban az 1803-ban a Marbury v. Madison-ügyben meghozott döntéstől kezdve beszélnek, amely kimondta: az alkotmánnyal ellentétes törvény nem alkalmazható. A döntést megelőzően az alkotmánybíráskodás hatásköri bíráskodást jelentett.

A Marbury vs. Madison ügyben fölmerült, hogy az alkalmazandó törvény ellentétes az amerikai alkotmánnyal, éppen emiatt nem is kellene alkalmazni.

Az ítéletben John Marshall, az amerikai Legfelsőbb Bíróság bírása fogalmazta meg: „El kell döntenem, hogy az Alkotmány elsőbbsége érvényesüljön az azzal ellentétes törvények felett, vagy az Alkotmány ugyanolyan rangú legyen, mint a többi törvény és ilyenként bármely törvény által módosítható. Az utóbbi esetben az Alkotmány nem szab gátat a korlátlan hatalomgyakorlásnak. Ha azonban a – sokkal ésszerűbb – első megoldást választjuk, akkor az Alkotmánnyal ellentétes törvény nem jog, és azt amerikai bíró nem alkalmazhatja.”

Az érvelés lényege tehát az, hogy a bíróság jogosult nem alkalmazni az általa alkotmányellenesnek talált jogszabályt anélkül, hogy a törvény formális hatályon kívül helyezésére hatásköre lenne.

A döntést követően a Legfelsőbb Bíróság jogot formált az alkotmány értelmezésére és az alkotmányban foglaltak meghatározására. Az Egyesült Államokban a bírósági szervezetrendszer egységes, nem tagolódik ügycsoportokra és nem szakosodnak, így az összes jogterület alkalmazási tapasztalatai révén képesek és alkalmasak az Alkotmány védelmére. Az alkotmányossági felülvizsgálatot a bírósági rendszer egésze végzi a rendes bírósági eljárás keretében, tehát mindig konkrét ügyhöz kapcsolódik. Ezért nevezik az amerikai modellt az alkotmánybíráskodás decentralizált modelljének is.

A decentralizált modell megtalálható még Ausztráliában, Kanadában, Izraelben, Indiában,

Japánban, Argentínában, Mexikóban, Európában pedig Dániában, Észtországban, Írországban, Norvégiában és Svédországban.

A bíróságnak az eljárás során nincs joga a jogszabályt megsemmisíteni az alkotmányellenesség megállapítása esetén sem, csak annyit tehet, hogy azt az egyedi ügyben nem alkalmazza.

A decentralizált rendszerben működő országokban a hagyományos bíróságok vetik össze az egyes normákat az alaptörvénnyel, és végső soron félretolják az aggályos jogszabályt. Tehát minden bíróság alkotmánybíráskodik, de a jogorvoslatok miatt az autentikus alkotmányértelmezés letéteményese az adott ország legfelsőbb bírósága: a precedensrendszer miatt a legfelsőbb bírói fórum által megállapítottak valamennyi bíróságot kötik.

2.3.2. A centralizált modell

A törvényhozás valamilyen bírói kontrolja a legtöbb európai államban megtalálható. Az európai rendszerben az osztrák jogtudós Hans Kelsen elmélete szerint az alkotmánybíróság, mint külön intézmény jogosult valamennyi ügytípus alkotmányossági vonatkozásának elbírálására. Ennek hatására 1920-ban létrehozták az osztrák Legfelsőbb Alkotmánybíróságot, s ettől kezdve mondhatjuk, hogy Európában a kartális alkotmányok védelmének legfőbb eszköze az alkotmánybíráskodás. A jogszabályok alkotmánnyal való összevetésére, megsemmisítésére létrehozott külön szerv a klasszikus értelemben vett alkotmánybíróság.

A centralizált modell megtalálható Ausztria mellett Németországban, Olaszországban, Franciaország (Alkotmánytanács), Spanyolországban, Portugáliában, Írországban, Görögországban. A harmadik generáció Közép- és Kelet-Európában terjedt el. A második világháborút követően az alkotmánybíróságok európai kialakulását alapvetően három szakaszra szokták osztani, ez alapján különböztetik meg az alkotmánybíróságok különböző „generációit”.

Az alkotmánybíráskodás európai elterjedését négy korszakra lehet osztani:

- az első korszak 1920-tól a II. világháborúig,
- a második korszak a II. világháborútól az 1970-es évekig,
- a harmadik korszak a közép-európai rendszerváltozásokig tartott, míg
- a negyedik korszak a közép-európai rendszerváltásoktól számítható napjainkig.

Az alkotmánybíróságok kialakulása során nem az emberi jogok eszméje volt meghatározó,

inkább a hatalmi ágak egyensúlyának megőrzése volt a legfőbb feladat.

Az alkotmánybíráskodás centralizált modelljének legfőbb jellemzője az alkotmányossági felülvizsgálatot monopolizáló centralizált alkotmánybíróság. A külön szervezatként létrehozott alkotmánybíróság egy törvény alkotmányosságának megítéléséhez biztosítja a specifikus szaktudást, másrészt a rendes bíróságokat távol tartja a politikától.

Az alkotmánybíróság – akár esetjogi – döntéseivel a törvényhozás tartalmát befolyásolhatja. Az alkotmánybírók ugyanis közvetlenül az állam legmagasabb döntési szintjét jelentik, az alkotmányozó hatalom alatt állnak és az alkotmányt vagy alaptörtényt akár veszélyeztethetik is azon hatáskörük gyakorlásával, hogy a törvényeket alkotmány- vagy alaptörvény-ellenesség jogcímén jogosultak megsemmisíteni. Pokol Béla veti fel a „Ki őrzi az őrzőket?” kérdését.

A rendes bíróságok nem dönthetnek alkotmányossági kérdésekben, azonban felterjesztéssel fordulhatnak az alkotmánybírósághoz. A döntés kötelező a rendes bíróságokra. Az alkotmánybírósághoz lehet jogszabály alkotmányellenességének megállapítása iránt fordulni, amit elsősorban absztrakt módon vizsgálnak: az absztrakt normakontroll eredményeként az alkotmányellenes normát az alkotmánybíróság megsemmisíti. Az alkotmánybírósági döntésfajták egy részének erga omnes érvénye van.

Az alkotmánybíráskodás irányulhat a jogalkotás során alkotott jogszabályoknak és a jogalkalmazás során meghozott döntéseknek az alkotmány rendelkezéseivel történő vizsgálatára. Egyes jogágak alkotmánybírósági esetjogát ezen keresztül kísérhetjük figyelemmel.

Az európai alkotmánybíróságok jellemzőit összegezve:

- az alkotmányossági jogviták eldöntése speciális bíróságnál összpontosul,
- az alkotmánybíróság működését vagy hatáskörét a törvényhozó vagy a kormány nem kérdőjelezheti meg,
- az alkotmánybíró nem hivatásos bíró .

A kéttípusú alkotmánybíráskodás közös ismérvét jelenti, hogy a bírók kiválasztása a politika mechanizmusa szerint történik, előkelő helyet foglalnak el a politikai kultúrában, mindkét testület az írott alkotmány alapján értelmezi az alapjogokat.

Az alábbi táblázat szemlélteti az amerikai és az európai alkotmánybíráskodási modell közötti alapvető eltéréseket.

Amerikai modell Európai (osztrák-német) modell

A bíróságok az alkotmányossági problémákat egyedi ügyek elbírálása során, kiegészítő jelleggel, vagyis „incidenter” döntenek el. Az alkotmányossági vizsgálat minősül elsődleges

feladatnak, „principaliter” kerül eldöntésre az alkotmányossági vita, nem a konkrét ügy megoldása kap hangsúlyt, vagy hiányzik a konkrét ügy.

Decentralizált rendszer, a bírósági szervezet több szintje jogosult a jogi normák felülvizsgálatára. Centralizált rendszer, egyetlen központi helyzetű bírói testület dönti el az alkotmányossági kérdéseket.

Alkotmánysértés megállapítása esetén a norma alkalmazását a jövőben mellőzik. Az alkotmánysértő normát megsemmisítik, azaz időbeli hatályát megszüntetik.

Az alkotmányossági döntés az egyedi ügyben csak a felekre vonatkozik, inter pares hatályú, és a precedensrendszer stare decisis elve biztosítja széles körű érvényesülését. Az ügy nem konkrét, a vizsgálatot nem egyéni érdekből kezdeményezik a jogosultak, az alkotmányossági döntés a kihirdetésétől kezdve mindenkire kötelező: erga omnes hatályú.

1. ábra: Az amerikai és az európai modellben történő alkotmánybíráskodás közötti alapvető eltérések összefoglalása

A magyar Alkotmánybíróság leginkább a német mintára kiterjesztett valódi, klasszikus alkotmányjogi panasz révén vált igazi alajogvédő szervvé. ,

2.3.3. Speciális alkotmánybírói formák

Megállapíthatjuk, az európai centralizált modellben sem egységesek a megoldások, más-más például az osztrák modell, más a német alkotmánybíróság és más a francia alkotmánytanács működése és hatásköre.

Sajátos módon alakult az alkotmánybírói kérdés Franciaországban, ott ugyanis az 1958-ban felállított Alkotmánytanács végzi az alkotmányossági ellenőrzést a közigazgatási bíróságok mellett és feladata nagy részét az előzetes normakontroll teszi ki.

Megemlítendő Nagy-Britannia, Hollandia és Finnország, ahol nem intézményesült az alkotmánybíráskodás.

Az angolszász út sem egységes, több jól elkülöníthető megoldást fedezhetünk fel benne. Az amerikaitól eltérő rendszer alakult ki Ausztráliában, ahol szintén a bíróságok gyakorolják az utólagos normakontrollt, ám bizonyos kérdések elbírálását a Legfelsőbb Bírósághoz telepítették.

Kanadában a bíróságoknak felterjesztési kötelezettségük van a Legfelsőbb Bíróság felé, azokban az ügyekben, amelyekben törvény alkotmányossági problémája merül fel, és azok a törvény erejénél fogva az ő hatáskörébe tartoznak, de még mindig a rendes bírósági hierarchián belül intéződnék el.

Svájcban a klasszikus európai és amerikai modell sajátos ötvözete jött létre: minden

bíróságnak joga van – a szövetségi szintűek kivételével – a törvények alkotmányosságának vizsgálatára. A Szövetségi Legfelső Bíróságnak egyrészt hatáskörében áll az egyéni alkotmányjogi panaszok elbírálása, megsemmisítenie azonban csak a kantonális szintű jogszabályokat lehetséges.

A görög alkotmánybíráskodás típusa szintén „fehér holló”; felsőbbírószági tagok és jogászprofesszorok közül sorshúzással jelölik ki a személyeket. A testületnek csak a törvények kontrollálására van jogköre, alacsonyabb szintű jogszabályokra nézve nincs. Emellett kiemelendő, hogy más bíróságok is vizsgálják a maguk hatáskörében a jogszabályok alkotmányosságát.

3. A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÁSKODÁS ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LÉTREJÖTTE

3.1. A magyar alkotmánybíráskodás korszakai

A magyar jogtörténetben klasszikus alkotmánybírószági feladatokat ellátó szervvel nem találkozhattunk egészen 1989-ig. Az ezt megelőző időszak közjogi berendezkedése nem ismerte az alkotmánybíráskodás intézményét, azonban léteztek olyan szervek, amelyek feladat- és hatásköre megfeleltethető volt egyes alkotmánybírószági hatáskörökkel.

3.1.1. Az első korszak (1850-1949)

Az 1850-es években Kossuth Lajos által készített alkotmánytervezet így fogalmazott „... jogok biztosítása tekintetében egy alkotmányőrészék léssen felállítandó, mely a törvények kihirdetése előtt azokat alkotmányos szempontból átnézi s kijelenti, alkotmányosak e vagy sem.” Az alkotmányőrészék – melynek tagjait a senatus választotta volna – az alkotmányellenesnek bizonyuló törvényeket kihirdetésük előtt visszaküldhette volna a törvényhozásnak. Megvalósítása esetén Európában egyedülálló és példaértékű lett volna.

1897. január 1-től kezdte meg munkáját az osztrák mintára életre hívott királyi Közigazgatási Bíróság, mely a közigazgatási és bírósági szervezettől elkülönült, „a bírósági hierarchia legfelsőbb fokán megszervezett, egyetlen fokú, központi közigazgatási bíróság volt”. Az 1896. évi XXVI. törvénycikk széles jogvédelmet biztosított a polgároknak a közigazgatás által sértett jogaik orvoslására. Az 1907. évi LX. törvénycikk tovább bővítette a Közigazgatási Bíróság hatáskörét: lehetőséget biztosított a törvényhatóságoknak arra, hogy a Közigazgatási Bírósághoz forduljanak és amennyiben panaszuknak helyt adott, a megtámadott rendeletet, határozatot vagy intézkedést megsemmisítette. Ezen hatáskör gyakorlásával a Közigazgatási Bíróság alkotmányos védelmet valósított meg. 1925-től a választási bíráskodás, 1946-tól az alapjogi bíráskodás hatáskörét vindikálta a Bíróság hatáskörébe törvény. A Közigazgatási Bíróság elnöke Csorba János megállapította, hogy a Közigazgatási Bíróság „mint

alkotmányjogi bíróság elfoglalja helyét a törvényhozó és végrehajtó hatalom mellett”.

Az 1946-tól kifejezetten alkotmányőr szerepet felvállaló Közigazgatási Bíróság közel került ahhoz, hogy valódi alkotmánybíróságként lehessen rá tekinteni. A teljes ülésen elfogadott „teljesülési megállapodás” szerint a köztársasági államformáról szóló 1946. évi I. tc. („kisalkotmány”) bevezető részében felsorolt emberi jogokkal ellentétes jogszabályokat a bíróság nem fogja alkalmazni.

Az egyre bővülő alkotmányjogi hatáskörök, így az alkotmánybíráskodás elfogadása, a szocialista államberendezkedéstől, a hatalomegység elvétől rendszeridegen volt, ezért az 1949. évi II. törvénycikk rendelkezései szerint a Közigazgatási Bíróság 1949. évi szeptember hó 1. napjával megszűnt.

3.1.2. A második korszak (1949-1983)

1949-ben az Alkotmány felszámolta azokat az intézményeket, amelyek addig az alkotmánybíráskodáshoz hasonló feladatokat látták el. 1956-ban az alkotmányos viszonyok kialakítására már nem jutott idő. Az 1972-es alkotmányreformban hangsúlyozottabban kapott szerepet az alkotmányvédelem, a hatalomellenőrzés szükségessége. Felmerült az igény egy külön parlamenti bizottság felállítására, amelynek feladata az alkotmányosság ellenőrzése lett volna. Erre azonban nem került sor, a jogszabály így fogalmazott: az országgyűlés „biztosítja társadalmi rendszerünk és államunk alkotmányosságát”, valamint az „Elnöki Tanács alkotmányossági felügyeletet gyakorol a tanácsok fölött.”

3.1.3. A harmadik korszak (1983-1989)

Az Alkotmány módosításáról szóló 1983. évi II. törvény és az Alkotmányjogi Tanácsról szóló 1984. évi I. törvény létrehozta az Alkotmányjogi Tanácsot. Pokol Béla szerint a magyar Alkotmányjogi Tanács konstrukciója a parlamenti bizottságok típusába sorolható alkotmánybiztosítékokhoz társítható.

Az Alkotmányjogi Tanács feladatkörében ellenőrizte a jogszabályokat, a Legfelsőbb Bíróság irányelveit és elvi döntéseit, a Minisztertanács tagjai, a legfőbb ügyész, az országos hatáskörű szervek vezetői, valamint a tanácsok és szerveik által a jogalkalmazás irányítása céljából kibocsátott jogi iránymutatásokat, valamint közreműködött az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezésében. Hatáskörébe csak az utólagos normakontroll tartozott, azonban itt is különbséget tett a törvény az ellenőrizhető normák körében: az Országgyűlés és az Elnöki Tanács által alkotott jogszabály, valamint a Legfelsőbb Bíróság irányelve és elvi

döntése kivételével felfüggeszthette a jogszabály, illetőleg a jogi iránymutatás alkotmányellenes rendelkezésének végrehajtását. Saját vagy az arra feljogosítottak – kizárólag állami szerv – indítványára járt el.

Nem jött létre olyan hatalmi-jogi potenciállal létrejövő testület, amely önálló döntési jogosítványokkal, függetlenséggel rendelkezett volna. Azonban szűkre szabott mozgásterén belül maradván – legtöbbször belső anyagokban megjelenve – megszülethettek olyan elméleti gondolatok, amelyek aztán oda vezethettek, hogy 1988-ban már a következő mondatot olvashattuk: „Megvizsgálendő a Tanács Alkotmánybírósággá fejlesztésének kérdése.”

1988. augusztusában az Igazságügyi Minisztérium az alkotmánybíráskodás bevezetése előkészítése céljából bizottságot hozott létre. A koncepció hasonlít az Alkotmányjogi Tanács hatásköreire, azonban kiegészült az első körös felhívási kötelezettséget követő megsemmisítés lehetőségével, az Országgyűlés vonatkozásában továbbra is csak véleményezési jogköre maradt volna. További feladat az autentikus alkotmányértelmezés – mai fogalmi körben az alkotmányjogi panasz elbírálása – és speciális hatáskörként a választási bíráskodás is.

A koncepció kiegészült az előzetes normakontroll és a mulasztásos alkotmányértés megállapításának jogkörével.

3.1.4. A negyedik korszak (1989-napjainkig)

Az Alkotmánybíróságot, mint önállóan működő szervet az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi I. törvény intézményesítette. Az itt elfogadott szabályozás szerint az Alkotmánybíróság elnökét és 10 tagját az Országgyűlés választja. Hatáskörébe sorolták a jogszabályok és a jogi iránymutatások alkotmányossági ellenőrzését, továbbá mindent, amit törvény a hatáskörébe utalt.

A hatáskört a szervezet és a működés mellett egy későbbi törvényben kívánták meghatározni, ezért a szabályozás csak az alapvető szabályokat rögzítette.

1989 tavaszára elkészült az Alkotmánybírósági törvényjavaslat, amely az alkotmánybíráskodást a parlament alá rendelte, és így a hatalommegosztásnak egy korábbi fajtáját valósította volna meg. A javaslatot a kormány visszavonta.

Az alkotmánybíróságnak ezt a modelljét az Ellenzéki Kerekasztal a tárgyalások során csupán tárgyalási vitaalapként fogadta el. A tárgyalások végén következett be egy áttörés, mikor kiderült, hogy egy új alkotmány született, aminek védelmére szükséges az alkotmánybíráskodást intézményesíteni. Az Alkotmánybíróságról szóló javaslat az 1989. szeptember 18-i megállapodások fontos részévé vált. Az Ellenzéki Kerekasztal résztvevői több feladattal megbízott, széles hatáskörrel rendelkező Alkotmánybíróságról egyeztek meg.

Ez garanciát jelentett abban, hogy az Alkotmánybíróság a visszarendeződés hatékony intézményi akadálya szerepét tudja ellátni.

A rendszerváltás folyamata, a kerekasztal-tárgyalások, a köztársaság kikiáltása, a választások előtti hónapok hangulata az ekkor elfogadott – bár történelmi jelentőségű – jogszabályokon is szükségszerűen érzékelhető volt Kilenyi szavaival hazánkban „törvénykezési szükségállapot” uralkodott, amit nem volt idő és lehetőség tapasztalatokkal megtámogatni.

A megállapodás részét képezte, hogy bárki kezdeményezhetett alkotmányossági vizsgálatot – az actio popularis rögzítették az Alkotmányban –, és a felek megállapodtak az első 5 alkotmánybíró jelölésében.

A jogállami értékeket megteremtő, az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény bevezette a hatalommegosztás elvét, egymáshoz való viszonyát. Az Országgyűlés ezzel 1989-ben az európai típusú alkotmánybíráskodást vezette be.

Működésének alapja az Alkotmány 32/A.§ (1) bekezdésébe foglaltak: „Az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályok alkotmányosságát, illetőleg ellátja a törvénnyel hatáskörébe utalt feladatokat.”

Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvényt (továbbiakban: régi Abtv.) az Országgyűlés 1989. október 19-én fogadta el, kihirdetésével egyidejűleg október 30-án hatályba is lépett. Az Alkotmánybíróság 1990. január 1-jén kezdte meg működését. A régi Abtv-t az Országgyűlés a jogállam kiépítése, az alkotmányos rend és az Alkotmányban biztosított alapjogok védelme, a hatalmi ágak elválasztása és kölcsönös egyensúlyának megteremtése, az alkotmányvédelem legfőbb szervének felállítása érdekében alkotta meg. A testület kezdeti működését több probléma is nehezítette, melyeket többségükben az intézmény gyors megjelenése miatt nem sikerült előzetesen orvosolni. A szakirodalomban e nehézségek igen szemléletesen bemutatásra kerültek.

Összegzésként megállapítható, hogy az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően működő Alkotmánybíróság, a magyar alkotmánybíráskodás a Hans Kelsen által megalkotott alkotmánybírói eljárást követte.

Jellemzője, hogy az alkotmánybírói eljárás tárgya a normakontroll, a jogszabályok vizsgálata. A bírósági ítéletek, a közigazgatási határozatok alkotmányossági felülvizsgálatára nincs lehetőség, de a magyar alkotmánybíráskodás néhány tulajdonságában különbözött a modelltől: a jogvitában alkalmazott jogszabály alkotmányossági vizsgálatára korlátozódó alkotmányjogi panasz jogintézménye, pro futuro hatállyal történő megsemmisítésről történő rendelkezés és a jogalkotó mulasztásának megállapítása mellett történő jogalkotásra

kötelezése.

Az első Alkotmánybíróság rendkívül aktívan értelmezte saját szerepkörét, ítélezési és értelmezési aktivizmus jellemezte.

Az Alkotmány 1989-es átfogó módosítását további 34 követte. Alkalmazásához az Alkotmánybíróság gyakori értelmezésére volt szükség, és ezeket a problémákat tükrözi módosításainak egy része is.

Az alkotmányozás szükségessége rendre felmerült, végül az Országgyűlés Magyarország Alaptörvényét a 2011. április 18-i ülésnapján elfogadta .

3.2. Napjaink – Az Alaptörvény elfogadását követő időszak (2012-)

Az Alkotmánybíróság működésében is mérföldkő az Alaptörvény elfogadása. Az Alaptörvény az Alkotmánybíróságot az Alaptörvény védelemének legfőbb szerveként határozza meg . Az Alaptörvény átrendezte az Alkotmánybíróság hatásköreit. Ennek következtében az Országgyűlés 2011. november 14-én fogadta el és sarkalatosnak minősítette az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvényt, mely 2012. január 1. napjával lépett hatályba.

Az Abtv. preambuluma rögzíti, hogy azt az Országgyűlés az Alaptörvény végrehajtása érdekében a demokratikus jogállam, az alkotmányos rend és az Alaptörvényben biztosított jogok védelme, a jogrendszer belső összhangjának megőrzése, valamint a hatalommegosztás elvének érvényre juttatása érdekében, az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként működő Alkotmánybíróság hatáskörének, szervezetének, működésének szabályozásáról alkotta.

Az Alkotmánybíróság az a szerv, amely végső soron felel azért, hogy a jogalkotás – mind az eljárást, mind pedig eredményét tekintve – az Alaptörvénnyel összhangban valósuljon meg.

4. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG FELADAT- ÉS HATÁSKÖREI

Az Alkotmánybíróság működését befolyásoló határvonal jellegű változásnál visszatekintve megállapíthatjuk, hogy az 1990-ben munkáját megkezdő Alkotmánybíróság alapvető fontosságúvá vált a jogállami átmenet során. Sok esetben az alkotmánybírák rakták le a változás alapjait egyes döntéseikkel, hiszen 1989-ig nem volt intézményes alkotmánybíráskodás, így nem volt klasszikus értelemben vett alkotmánybírói minta a magyar közjogi berendezkedésben.

Az Alkotmány és a régi Abtv. – látszólag – széles hatáskörrel ruházta fel az Alkotmánybíróságot. Ez jórészt az actio popularisnak köszönhető, mely jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszköz alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányulhatott. Néhány éven belül azonban már nem kezelhető beadványmennyiséget jelentett amellet, hogy az Alkotmánybíróság elnöke – diszkrecionális jogkörében – döntötte el mi minősül nyilvánvalóan alaptalan indítványnak.

Két témát érintek kiemelten és előzetesen, mert fontosnak tartom az Alkotmánybíróság működésére, indítványértelmezési gyakorlatára és a jogrendre gyakorolt hatásuk miatt.

1. Az Alkotmánybíróság az előzetes normakontroll eljárás során kétségtelenül a törvényhozó és a végrehajtó hatalmi ágakhoz, illetőleg elsősorban a jogalkotó hatalomhoz kötődik oly módon, hogy alaptörvény-ellenesség megállapítása esetén az Alkotmánybíróság a jogszabály kihirdetését akadályozza meg. Az Alkotmánybíróság kialakulásakor e hatáskörgyakorlás magában hordozta annak a veszélyét, hogy a testület a törvényhozó hatalom aktív részesévé is válhat, amitől már korábbi határozatában is tartózkodott. Az Alkotmánybíróság szerint a testület ezzel a hatáskörével részese (lett volna) a törvényalkotás folyamatának, döntéseivel befolyásolja (befolyásolta volna) a jogalkotást, ami az Alkotmánybíróság jogállásával összeegyeztethetetlen.

Ennek érdekében az Alkotmánybíróság gyakorlatában kialakított önkorlátozó hatáskör-értelmezéssel, illetve az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos tényleges gyakorlatával is rögzítette, hogy a jogalkotás szabályainak betartása a jogállamiság garanciájából származó alkotmányos követelmény. Az Alkotmánybíróság kizárólag a törvény végleges formájában, a kihirdetés előtti állapotára vonatkozóan tudta elfogadni az alkotmánybírósági hatáskör gyakorlását.

2. Az Alkotmánybíróság egyes esetekben kénytelen volt szélesen értelmezni hatáskörét, számos kritikával szembenézve. Megfogalmazódott, hogy az Alkotmánybíróság nem tudta ellátni alapjogvédelmi funkcióját rendeltetészerűen .

Ennek oka inkább volt az alkotmányjogi panasz helytelen szabályozása, mint az actio popularis . A régi Abtv. az alkotmányjogi panasz esetében az utólagos normakontrollra vonatkozó ex nunc hatályú megsemmisítési szabályokat rendeli alkalmazni.

Vagyis hiába az alkalmazott jogszabály alkotmányellenességének kimondása, ha az az adott jogviszonyra visszamenőlegesen nem alkalmazható. Az Alkotmánybíróság több határozatában kifejtette, az alkotmányjogi panasz jogorvoslat . Az indítványozónak tehát alanyi joga van arra, hogy az Alkotmánybíróság konkrét ügyében eljárjon és határozatot hozzon. E jogorvoslathoz való alanyi jogosultság ugyanakkor nem minősül általános

jogorvoslatnak, mert az csak kivételesen a jogerő beállta után, továbbá alkotmányos alapjog sérelme esetén vehető igénybe, az Alkotmánybíróság jogköre pedig csak az alapjogot sértő határozat megsemmisítésére terjed ki, annak megváltoztatására azonban már nem. Az alkotmányjogi panasz intézményét ez a jogorvoslati funkció különbözteti meg az utólagos normakontrolltól. Az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása miatti konkrét jogsérelem orvosolhatóságának a hiányában ugyanis az alkotmányjogi panasz nemcsak funkcióját vesztené el, de azt a sajátosságát is, amely az Abtv. 21. § (2) bekezdése alapján bárki által indítványozható utólagos normakontrollhoz képest a jogintézményben megnyilvánul.

A régi Abtv. látszatra széles hatáskört biztosított az Alkotmánybíróság számára, azonban a konkrét normakontroll hiányában a hatáskörök szabályozása befejezetlennek tűnik. Az actio popularis jelentős ügytömege jelentős részben inkább alkotmányjogi panasz lett volna – ha a jogalkotó tényleges jogorvoslatot biztosít az indítványozók számára.

Így tehát az utólagos normakontrollt és az actio popularis intézményét felhasználva az Alkotmánybíróság kezdetektől fogva „kiterjesztő alapjogvédelmet és stabilizáló államszervezeti ítélezést” folytatott.

Az Alaptörvény és az új Abtv. alapjaiban változtatta meg 22 év alkotmánybíráskodásának szabályait, amellett hogy a törvény a régi Abtv. megoldásaira, illetve annak alapján a gyakorlatban – azaz alkotmánybírói határozatokban, teljes ülési állásfoglalásokban – kialakított megoldásokra alapoz. Teszi ezt olyan módosításokkal, amelyeket egyrészt a szükségszerű aktualizálások, másrészt a hatáskörök és a tagok számának változásából fakadó indokok és szükségszerűségek alapoznak meg. Az Abtv. az eljárási szabályokat az Alkotmánybíróság új hatásköreihez igazította.

A 4. fejezetben a következők szerint összefoglalt alkotmánybírói feladat- és hatásköröket munkáltam ki:

Az Alkotmánybíróság a korábbi jogszabályi rendelkezésekkel megegyezően az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de még ki nem hirdetett törvényeket, bírói kezdeményezésre felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját, alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját, ennek eredményeképpen pedig az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabályt megsemmisíti, amely a döntés közzétételét követő napon hatályát veszti, és a jogszabály e naptól nem alkalmazható. A kihirdetett, de hatályba nem lépett jogszabály a döntés közzétételét követően nem léphet hatályba.

Alapvető fordulatot jelentett – eljárási szempontból is – a valódi alkotmányjogi panasz: az új

eljárási rendben vannak általános, mindkét típusra (normakontroll, alkotmányjogi panasz) alkalmazható szabályok és különös, csak az egyes hatáskörök gyakorlásakor alkalmazandóak.

Az Alkotmánybíróság vizsgálhatja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket (előzetes normakontroll) és az egyedi ügyben alkalmazandó vagy alkalmazott jogszabályt (utólagos konkrét normakontroll és alkotmányjogi panasz).

Az Alaptörvény az előbbieken kívül – meghatározott kezdeményezői kör számára – olyan esetekben is lehetővé teszi a jogszabály Alaptörvénnyel való összhangja felülvizsgálatának kezdeményezését, amelyekben bírói eljáráshoz vezető konkrét jogsérelem nem következett be (utólagos absztrakt normakontroll).

Az Alaptörvény az alapjogvédelem új korszakát nyitja meg azáltal, hogy az alkotmányjogi panasz eljárás keretében az egyedi ügyben alkalmazott jogszabály (mint általánosan kötelező közhatalmi döntés) Alaptörvénnyel való összhangjának felülvizsgálatán túl azt is lehetővé teszi, hogy az Alkotmánybíróság az egyedi ügyben hozott bírói döntés esetleges Alaptörvénybe ütközését is megvizsgálja. Ez a rendes jogorvoslati lehetőségeit már kimerítő panaszos számára egy olyan további különleges jogorvoslatot biztosít, amely a legsúlyosabb – alkotmányos – jogsérelmek esetén lehetőséget ad az Alaptörvénnyel összhangban lévő döntés meghozatalára.

Az Alkotmánybíróság Alaptörvényben rögzített feladata továbbá biztosítani, hogy Magyarország nemzetközi kötelezettségeivel ellentétes jogszabályok ne legyenek a jogrendszerben.

Az Alkotmánybíróság hatásköreit az Alaptörvény és az Abtv. állapítja meg, de sarkalatos törvény további feladat- és hatásköröket is megállapíthat.

4.1. Normakontroll

Az alkotmánybíróságok egyik legfontosabb feladata a normakontroll, azaz az alkotmánynál alacsonyabb szintű jogi normák alkotmányossági szempontú vizsgálata. A normakontroll keretében alkotmányellenesnek minősített normát az alkotmánybíróságok megsemmisítik, döntéseik erga omnes hatályú, jogi kötőerővel bírói határozataikban jelennek meg.

A normakontrollnak több típusa alakult ki. Történhet előzetesen, az adott norma kihirdetés előtt, vagy utólagosan, a kihirdetést követően.

Normakontroll tevékenységével az Alkotmánybíróság a jogrendszer alkotmányosságát, alkotmányossági ellenőrzését biztosítja.

4.1.1. Előzetes normakontroll

Az előzetes (vagy preventív) normakontroll keretében az Alkotmánybíróság az elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény indítványban meghatározott rendelkezéseinek az Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja meg. E hatáskörében az Alkotmánybíróság a jogi normát még hatálybalépése előtt, absztrakt módon vizsgál meg és dönt az alkotmányosságáról. Az eljárás célja, hogy ne bővüljön a jogrendszer alkotmányellenes normával és annak joghatásainak megakadályozása. Az Alkotmánybíróság – konzultatív szerepkörben eljárva rövid határidőn belül hozza meg döntését, ugyanakkor az „élő jog” – a jogi norma alkalmazására és végrehajtására vonatkozó gyakorlat – még nem ismert.

Ha az Alkotmánybíróság előzetes normakontroll eljárásában megállapítja a vizsgált (alap)törvényi rendelkezés alaptörvény-ellenességét, akkor az nem válhat a jogrendszer részévé, nem hirdethető ki.

Az előzetes normakontroll eljárás viszonylag szűk indítványozói körhöz volt kötve. Az Alaptörvény a törvények kihirdetés előtti vizsgálata tekintetében az eddigiekhez képest kitágította az indítványozói kört és a kezdeményezés lehetőségét. Egyrészt az eddigiekkel összhangban ilyen eljárást kezdeményezhet a köztársasági elnök, aki a már elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény alkotmányossági vizsgálatát kérheti. Másrészt az Országgyűlés a törvény kezdeményezőjének, a Kormánynak, illetve az Országgyűlés elnökének a zárószavazás előtt megtett indítványára is kezdeményezheti a vizsgálatot és az elfogadott törvényt az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti az Alkotmánybíróságnak. Tehát ilyen eljárásra parlamenti vita időszakában nem kerülhet sor.

Az Abtv. alapján szintén lehetőség nyílik arra, hogy nemzetközi szerződés egyes rendelkezésinek Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja a testület a köztársasági elnök, illetve – ha a nemzetközi szerződést kormányrendelet hirdeti ki – a Kormány indítványára.

Az Alkotmánybíróság e körben tartalmi vizsgálatot nem folytathat, hatásköre csak az eljárási követelmények megtartásának vizsgálatára terjed ki.

Az előzetes normakontroll keretében vizsgált jogszabályok további sorsa többféleképpen alakulhat. Ha a testület előzetes vizsgálat körében mondja ki az eljárási követelmények megsértését, a normát az Országgyűlés újra köteles megtárgyalni (ezt követően nincs kizárva a köztársasági elnök újbóli alkotmánybírósághoz fordulása sem). Utólagos vizsgálat esetén a testület a vizsgált normát megsemmisítheti, ha úgy ítéli meg, hogy az a norma megalkotására és kihirdetésére e vonatkozó szabályok megsértésével született.

Az Alaptörvény negyedik módosítása – összhangban a korábbi Alkotmányon alapuló alkotmánybírói joggyakorlattal – új hatáskörként megteremtette az Alaptörvény és annak módosítása előzetes, valamint – határidő megszabásával – utólagos alkotmánybírói kontrolljának lehetőségét a megalkotásra vonatkozó eljárási szabályok megtartása tekintetében. A törvény ennek megfelelően kiegészíti az Abtv.-t az új eljárásra vonatkozó szabályokkal, meghatározva a jogkövetkezményeket, illetve érintve az indítvány határozottságára vonatkozó szabályt is.

Az elfogadott Alaptörvényt vagy az Alaptörvény elfogadott módosítását az Országgyűlés elnöke öt napon belül aláírja, és megküldi a köztársasági elnöknek. A köztársasági elnök a megküldött Alaptörvényt vagy az Alaptörvény megküldött módosítását a kézhezvételétől számított öt napon belül aláírja, és elrendeli a hivatalos lapban való kihirdetését. Ha a köztársasági elnök úgy ítéli meg, hogy az Alaptörvénynek vagy az Alaptörvény módosításának a megalkotására vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelményeket nem tartották meg, ennek vizsgálatát kéri az Alkotmánybírói társaságtól. Ha az Alkotmánybírói társaság a vizsgálata során nem állapítja meg e követelmények megsértését, a köztársasági elnök az Alaptörvényt vagy az Alaptörvény módosítását haladéktalanul aláírja, és elrendeli annak a hivatalos lapban való kihirdetését.

Az Alaptörvény 5. cikk (7) bekezdése szerint az Országgyűlés a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott házszabályi rendelkezésekben állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét. Az Országgyűlés a házszabályi rendelkezéseket részben törvényben, részben normatív határozatban állapítja meg. A módosítás lehetővé tette, hogy az Alkotmánybírói társaság a házszabályi rendelkezések egészének előzetes normakontrollját elvégezhesse, függetlenül a jogforrás szintjétől.

Ezért az előzetes normakontroll lehetőségét kizárólag az eddig az ebbe a körbe nem tartozó normatív határozatra indítványozza kiterjeszteni, kerülve, hogy az Abtv. a házszabályi rendelkezések törvényi szintű szabályozásának normakontrolljára két jogcímet biztosítson. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának köztársasági elnök általi elismerését megelőzően a köztársasági elnök, illetve ha a nemzetközi szerződést kormányrendelet hirdeti ki, a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerését megelőzően a Kormány illetve az országgyűlési képviselők egynegyede kérheti az Alkotmánybírói társaságtól a nemzetközi szerződés vagy annak valamely rendelkezése Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatát.

Az Alaptörvény negyedik módosítása és az Abtv. 23. § (3) bekezdésének pontosításával egyértelművé válik, hogy az Alkotmánybírói társaság a nemzetközi szerződés előzetes normakontrolljára vonatkozó hatásköre nem azonos a törvény (ideértve a nemzetközi

szerveződést kihirdető törvényt is) előzetes normakontrolljára vonatkozó hatáskörével. A nemzetközi szerződés előzetes vizsgálatára az Abtv. 23. § (4) bekezdésében foglaltak az irányadók, de a nemzetközi szerződést kihirdető törvényt ettől függetlenül előzetes normakontroll keretében vizsgálhatja az Alkotmánybíróság. E tekintetben tehát átfedés lehetséges.

4.1.2. Utólagos normakontroll

Az Alkotmánybíróság az utólagos (vagy represszív) normakontroll keretében a már hatályba lépett vagy kihirdetett jogi normák alkotmányossági ellenőrzését végzi. Az utólagos normakontrollnak két fajtája létezik:

- utólagos absztrakt normakontroll: ez olyan esetekben teszi lehetővé a jogszabály Alaptörvénnyel való összhangja felülvizsgálatának kezdeményezését, amelyekben bírói eljáráshoz vezető konkrét jogsérelem nem következett be,
- utólagos konkrét normakontroll: ennek során az Alkotmánybíróság az egyedi ügyben alkalmazandó vagy alkalmazott jogszabályt vizsgálja.

Az utólagos normakontroll a törvényhozó hatalommal szembeni alkotmányvédő tevékenység egyik kiemelkedő eszköze, fontosságát az is jelzi, hogy a jogalkotó a kezdeményezők körének meghatározását nem hagyta törvényre, hanem arról az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés e) pontjában rendelkezett: az Alkotmánybíróság a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.

Az Alkotmánybíróság a jogszabály Alaptörvénnyel való összhangját az alapvető jogok biztosának határozott kérelmet tartalmazó indítványa alapján akkor vizsgálja, ha az alapvető jogok biztosának álláspontja szerint a jogszabály alaptörvény-ellenessége fennáll. A biztos indítványa nem jelentheti pusztán a hozzá érkezett panaszok áttételét, ezáltal a megszüntetett actio popularis hatáskör visszaszivárgását a jogrendszerbe. A biztos egy, vagy több panaszra, vagy akár saját kezdeményezésből, az általa folytatandó vizsgálatoktól függetlenül (tehát akár a hatáskörében folytatott tényvizsgálat lefolytatása nélkül) az esetben kezdeményezheti az eljárást, ha saját álláspontja értelmében alkotmányossági aggály fennáll.

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényt és módosítását csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül. Az eljárást kezdeményezheti. :

- az elfogadott, de még ki nem hirdetett Alaptörvény és Alaptörvény-módosítás tekintetében

a köztársasági elnök,

- a kihirdetéstől számított harminc napon belül a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa.

Nincs helye az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll eljárásának, ha az indítvány az Alkotmánybíróság által érdemben már elbírált jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés vizsgálatára irányul, és az indítványozó az Alaptörvénynek ugyanarra a rendelkezésére, illetve elvére (értékére), és azonos alkotmányos összefüggésre hivatkozva kéri az alaptörvény-ellenességet megállapítani (ítélt dolog), kivéve, ha az Alkotmánybíróság döntése óta a körülmények alapvetően megváltoztak.

Az új Abtv. törvényi szintet ad az alkotmánybírósági gyakorlatnak, ugyanis a 37. § (2) bekezdése szerint mind a konkrét normakontroll eljárásban, mind az absztrakt utólagos normakontroll eljárás során felülvizsgálhatók lesznek a jogegységi határozatok.

4.2. Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja értelmében, az Alkotmánybíróság felsorolt hét hatáskörének egyikeként rendelkezik a bírói kezdeményezésről.

Alaptörvényi védelem alá helyezte az általános hatáskörű bíró ezen hatáskörét is, hiszen a rendelkezés értelmében „[a]bírói kezdeményezésre soron kívül, de legkésőbb kilencven napon belül felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját”.

A bíróságok a jogszabályokat jogosultak értelmezni, az Alkotmánybíróság pedig az Alaptörvényt. A bíróságok döntéseinek összhangban kell állni az Alaptörvény rendelkezéseivel.

Az Alkotmánybíróság nem jogosult döntést hozni a bírói gyakorlat helyességéről, ugyanakkor jogosult meghatározni a jogszabályok alkotmányos értelmezési tartományát. Az Alkotmánybíróság végeredményben tehát a jogalkalmazás alkotmányosságáról hoz döntést.

A bíró e kötelezettségét az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során az alkalmazandó jogi normákkal, továbbá az Alaptörvénnyel összhangban történő értelmezéssel vagy a bírósági eljárás felfüggesztése mellett az Alkotmánybíróságnál kezdeményezendő, jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítására, annak alkalmazásának kizárására irányuló indítvány benyújtása formájában valósítja meg. ,

Az Abtv. érdemben nem változtatott a bírói normakontroll kezdeményezés lehetőségén és alapvető szabályain, ugyanakkor ez a jogintézmény az alapjogi jogérvényesítés

szempontjából – az actio popularis lehetőségének megszűnése miatt – mégis felértékelődött.

Az Alkotmánybíróság az utólagos (vagy represszív) normakontroll keretében a már hatályba lépett vagy kihirdetett jogi normák alkotmányossági ellenőrzését végzi. Ennek során az Alkotmánybíróság az egyedi ügyben alkalmazandó vagy alkalmazott jogszabályt vizsgálja.

A bírói kezdeményezés is utólagos konkrét normakontroll, mely a bírói függetlenség eleme. A konkrét normakontroll eljárás alapjául egyedi bírósági ügy szolgál, amelyben felmerül az alkotmányellenesnek vélt jogszabály alkalmazása. Valamely jogszabály alkotmányosságának problémája nemcsak absztrakt módon vetődhet fel, hanem konkrét ügyben is kérdéses lehet, hogy az adott ügyben alkalmazandó jogszabály összhangban van-e az Alaptörvénnyel. A magyar jogrendszerben a rendes bíróságok nem jogosultak az általuk alkalmazandó jogszabályok alkotmányosságának felülvizsgálatára (szemben például az Amerikai Egyesült Államok bíróságaival), továbbá a bíróságnak jogszabály nem biztosít lehetőséget arra, hogy az Alaptörvénybe ütköző normák alkalmazását az eléjük került ügyekben közvetlenül mellőzzék.

Az egyedi bírói döntések Alkotmánybíróság előtt megtámadásának lehetősége nem vonja maga után azt, hogy az egyes eljáró bírák az Alaptörvényt közvetlenül alkalmazzák.

E hatáskör kapcsán fontos az alkalmazási tilalom szabályozása, egyrészt az indítvány tárgya, másrészt a jogkövetkezmények tekintetében. Eszerint bíró nem csak a jogszabály megsemmisítése érdekében fordulhat az Alkotmánybírósághoz, hanem a már elbírált alkotmányellenes jogszabályon alapuló eljárása esetén pusztán alkalmazási tilalmat kérve is előterjeszthet indítványt – ha azt az Alkotmánybíróság már nem mondta ki a megsemmisítő határozatában.

Az Abtv. 25. § (1) bekezdése akkor teszi a bíró számára lehetővé, egyben kötelezővé bírói kezdeményezés előterjesztését, ha az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmaznia, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli vagy amelynek alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította. (BH.2017. 310.)

Jogszabály Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálata nélküli ún. önálló alkalmazási tilalom kimondására irányuló bírói kezdeményezés csak akkor lehet megalapozott, ha az Alkotmánybíróság (alaptörvény-ellenességet) megállapító döntésében alkalmazási tilalmat már korábban elrendelt. (BH2015. 110.)

Bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásában az Alkotmánybíróság az Alaptörvény valamint a közjogi szervezetszabályozó eszközök és a jogegységi határozatok összhangját is felülvizsgálhatja. ,

A magyar jogrendszerben az Alkotmánybíróság a bíróságokkal közösen biztosítja a jogvédelmet oly módon, hogy az alkotmánybírósági döntésekben megjelenő jogértelmezés az alapvető jogok vonatkozásában a bíróságokat is kötelezi.

A bírói kezdeményezés jogintézménye garantálja, hogy a bírónak akkor sem kell alkotmányellenes norma alapján döntenie, ha azt maga nem tolhatja félre; ugyanakkor annak eredménye akkor is „köti” az eljáró bírót, ha azzal nem értene egyet.

A bírói kezdeményezésnek számos előnye van: például pergazdaságos (nem kell megvárni a jogerős döntést); felülvizsgálat terjedelme: nemcsak Alaptörvényben biztosított jog sérelme, hanem bármilyen alaptörvény-ellenesség sérelme esetén is igénybe vehető; a gyorsaság (a bírói kezdeményezésre határidők vonatkoznak, így elvileg kilencven napon belül döntés kell, hogy szülessen); végül a bírói kezdeményezések esetén nincs befogadási eljárás, azaz nincs lehetőség az indítványok tartalmi (elő)szűrésére.

Az Alaptörvény szövegébe a határidőt a negyedik (ekkor még harmincnapos határidővel) majd az ötödik módosítás (kilencven nap eljárási tartammal) iktatta be. Tehát az Alaptörvény negyedik módosításától – 2013. március 25-étől – kezdődően a bírói kezdeményezés alapján folyamatban lévő alkotmánybírósági eljárás határidőhöz kötött.

4.3. Alkotmányjogi panasz

Az Alaptörvény hatálybalépését követően a legtöbbet hivatkozott alkotmánybírósági eljárássá az alkotmányjogi panasz eljárás vált, alkotmányos szintre emeli, és az Alkotmánybíróság jellegadó hatáskörének tekinti. Az Alkotmánybíróság – a normakontroll mellett – az alapjogvédelmi funkciót is betölti, amelynek gyakorlására az alkotmányjogi panasz eljárás szolgál. Ez az eljárás elsődlegesen az emberi jogok intézményes védelmét biztosítja, ezért alapjogi bíraskodásnak is nevezik.

Az alkotmányjogi panasz az egyén alapjogainak érvényesítésére hivatott eszköz. Az alkotmányos alapjogokat hazánkban (illetőleg a kontinentális jogrendszerben) nem lehet kifejezetten alapjogokra alapozott perléssel érvényesíteni.

Komoly vita dúlt a tekintetben, hogy az alapjogokat lehet-e közvetlenül alkalmazni – és azokat milyen vonatkozásban, vagy az alapjogok kizárólag a jogalkotót kötik és az ezek jegyében megalkotott jogszabályok betartása közvetetten az emberi jogok szavatolását is jelentik egyben. Ha az alapjogokat az állammal szembeni biztosítékként fogjuk fel, akkor legfeljebb csak olyankor tekinthetjük közvetlenül alkalmazandónak, ha a magánszemély az állammal áll jogviszonyban.

Az Alaptörvény szerint az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja

- az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak, továbbá
- a bírói döntésnek

az Alaptörvénnyel való összhangját.

Az Abtv. alapján az alkotmányjogi panasznak három fajtáját lehet megkülönböztetni .

4.3.1. A „régí” alkotmányjogi panasz

Az ún. „régí” alkotmányjogi panasz ezen formája már 2012 előtt is létezett .

Az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panaszt terjeszthet elő, ha az alapügyben folytatott bírósági eljárás során Alaptörvénybe ütköző jogszabály alkalmazása folytán az Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be, és jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy nincs számára jogorvoslati lehetőség biztosítva. Ez esetben csak az Alaptörvényben szereplő alapvető jog sérelme alapozza meg az alkotmányjogi panaszt, mely döntés alkotmányellenes jogszabályon alapul.

Alkotmánybírósági döntéssel elbírált bírói döntés ellen előterjesztett alkotmányjogi panaszt követően ugyanazon Alaptörvényben biztosított jogra, valamint azonos alkotmányjogi összefüggésre hivatkozva nem terjeszthető elő alkotmányjogi panasz.

A „régí” típusú alkotmányjogi panasz három fogalmi elemének teljesülése teszi befogadhatóvá az indítványt. Ezek:

- az Alaptörvénybe ütköző jogszabály: az alapügyben eljáró bíró döntését a panaszos nem azért támadja meg, mert maga a döntés és a rendesbírói eljárás alkotmányellenes, hanem az általa alkalmazott norma ütközik az Alaptörvénybe. Ebben a tekintetben a valódi alkotmányjogi panaszhoz viszonyítva nem éles a határvonal, mivel nem könnyű elhatárolni, hogy a jogszabály, vagy a bíró értelmezése okozza a problémát.
- az Alaptörvényben biztosított jog sérelme, ebből következően az alkotmányjogi panasz nem közvetlenül az Alaptörvény védelmének, hanem egyedi alapvető jogi sérelmek orvoslásának eszköze.
- a jogorvoslati jog kimerítése: a szabályozás az Alaptörvény hatálybalépésével érdemben nem változott, hiszen továbbra sem követelmény a felülvizsgálati jog kimerítése. Viszont ha az alapügy felülvizsgálat következtében mégis eljut a Kúriára, és úgy határoz, hogy hatályon kívül helyezi a jogerős döntést, megismételtetheti az alapeljárást, vagy maga hoz új döntést, amelynek keretében a panaszos sérelmét is orvosolhatja. Ezzel gyakorlatilag valamilyen szinten mégis követelménynek tűnik a felülvizsgálati jog kimerítése. Ezt a problémát a két legfőbb bírói szerv közötti együttműködés tudja megoldani.

Az Alkotmánybíróság kizárólag a régi típusú alkotmányjogi panaszt elsőként benyújtó indítványozó számára biztosította a megsemmisített alkotmányjogi rendelkezés egyedi ügyben történő kizárását, amelyet „az első indítványozó jutalmának” neveznek. Az új jogintézmény bevezetésével vált lehetővé az alapjogokat sértő bírói ítéletek megsemmisítése, amellyel a bíróságok jogalkalmazási, jogértelmezési tevékenységét is alkotmánybírósági ellenőrzés alá vonták. Az ítélt dolog szabályozása a normakontroll hatáskörök esetén más ügyre vonatkozóan is fennállhat, de a bírói döntés megsemmisítése esetén csak ügrről ügyre, tehát csak az adott ügyben eredményezhet res iudicata-t.

Míg az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése előtt gyakorlatilag absztrakt normakontrollt végzett, addig az új szabályozás alatt az egyéni jogvédelem is előtérbe kerül amellet, hogy a régi típusú panasz az alkalmazott norma felülvizsgálatára irányul.

4.3.2. A „közvetlen panasz”

Kivételesen helye van alkotmányjogi panasz indítványozásának, ha az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása, vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be az alapjogsérelem és nincsenek vagy már kimerültek a jogorvoslati lehetőségek. Az „alkalmazás” nem feltétlenül jogalkalmazói/közhatalmi döntés, lehet például állampolgári jogkövetés is.

Ez a „gyors” alkotmányjogi panasz, mivel önmagában a norma alkalmazhatósága is megalapozhatja az alkotmányjogi panasz előterjesztését.

Az indítvány Alkotmánybírósághoz történő benyújtására az alaptörvény-ellenes jogszabály hatálybalépésétől számított 180 nap áll rendelkezésre, mely határidő jogvesztő.

Amennyiben hatósági aktus szükséges, az alkotmányjogi panaszt az ellen kell benyújtani, és ebben az esetben az előterjesztést a sérelmezett döntés kézbesítésétől számított hatvan napon belül kell megtenni. A döntés közlésének elmaradása esetén az alkotmányjogi panasz benyújtására nyitva álló határidő a tudomásszerzéstől, vagy az Alaptörvényben biztosított jog sérelmének bekövetkezésétől számított hatvan nap.

A közvetlen alkotmányjogi panasz alkalmas is lehetne a megszüntetett actio popularis pótlására – ugyanis a panasz a normakontroll és jogorvoslat jegyeit is magán hordozza –, a jogorvoslati funkcióból származó előny azonban nem tud érvényesülni, ha az Alkotmánybíróság szigorúan értelmezi a befogadási feltételeket.

Mivel a kivételes panasz „közvetlenül a norma ellen irányul, különös jelentősége van az érintettség vizsgálatának (azaz a jogsérelem tényleges, és nem csak valószínűsíthető kell

legyen), hiszen a panaszos alapjogában való személyes, közvetlen és aktuális (jelenvaló) sérelme különbözteti meg a kivételes panaszt az actio popularis-tól.” Jövőben bekövetkező jogsértés megelőzésére hivatkozva nem terjeszthető elő ilyen indítvány.

Az Alkotmánybíróság olyan alkotmányjogi panasz tárgyában is dönthet, amelyet az indítványozó rajta kívül álló elháríthatatlan okból történő akadályoztatása folytán a határidő eltelte után nyújtott be, és az akadály megszűnésétől számított tizenöt napon belül – az elbírálásra alkalmas indítvány előterjesztésével egyidejűleg – igazolási kérelmet nyújt be. Az igazolási kérelem megalapozására szolgáló tényeket az indítványozó a kérelemben valószínűsíti. Ugyanakkor az elmulasztott határidőt követő száznyolcvan nap elteltével alkotmánybírósági eljárás megindításának nincs helye. Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszról ésszerű határidőn belül hoz döntést.

4.3.3. A „valódi” alkotmányjogi panasz (amparo)

Az Alkotmánybíróság újonnan bevezetett hatásköre az úgynevezett valódi alkotmányjogi panasz.

A valódi alkotmányjogi panasz bölcsője Németország, ahol a klasszikus „kelsen-i” modellt követő testület kiemelkedően jelentős és széles hatáskörökkel rendelkezik.

Az Alkotmánybíróság e hatáskör gyakorlása során alapjogot sértő bírói döntést vizsgál felül, amely az ügy érdemében hozott döntés vagy bírósági eljárást befejező egyéb döntés lehet, amennyiben az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Mindezek által a bíróságok jogalkalmazó és jogértelmező tevékenysége rendkívül szigorú alkotmányos kontroll alá kerül. Ennek keretében az Alkotmánybíróság azt vizsgálja, hogy a jogszabály alkalmazása során az alapügyben eljáró bíróság az Alaptörvényben meghatározott jogok alkotmányos tartalmát figyelembe vette-e. A testületnek azonban gondoskodnia kell arról, hogy az igazságszolgáltatásba csak az alkotmányosság tekintetében avatkozzon be, mivel kizárólag alkotmányossági szempontból vizsgálhatja felül a bírói döntést.

Ez alapjogvédelmi szempontból nagy előrelépésnek tekinthető, mivel az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját, az alaptörvény-ellenes bírói döntést pedig – a döntéssel felülvizsgált, szintén alaptörvény-ellenes más bírósági vagy más hatósági döntésekre is kiterjedően – megsemmisíti.

Az Alaptörvény hatálybalépése a bírói jogalkalmazásban sok tekintetben új helyzetet teremtett. Az alkotmányjogi panasz rendkívüli jellegét az adja, hogy egyrészt a rendes bíróságoknak is törekedniük kell az alkotmányos alapjogok megóvására ítélezési

tevékenységük során – a jogbiztonság elvével összhangban. A bírói gyakorlat az Alaptörvény szabályait – elsősorban a magyar jogban addig nem ismert egyes új rendelkezésekre tekintettel – sokkal inkább tételes és élő jogként alkalmazza, mint a korábbi alkotmány rendelkezéseit.

Az Abtv. indokolása szerint Alkotmánybíróság hatásköre nemcsak alkotmányellenes jogszabályok megsemmisítésére terjed ki, hanem a normák értelmezésével és alkalmazásával szemben is felléphet. A valódi alkotmányjogi panasz alapján az alapjogok közjogi alanyi jogként érvényesülnek.

Az egyéni alapjogvédelem „valódi” alkotmányjogi panasz jogintézményében az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet jogosult az Alkotmánybírósághoz fordulni abban az esetben is, amennyiben az indítványozó a bírói döntést vagy a bírósági döntéshez vezető bírósági eljárást ítéli alaptörvény-ellenesnek. Az alkotmányjogi panaszt az ügy érdemében meghozott jogerős döntés ellen lehet előterjeszteni.

Az Abtv. lehetővé teszi a közhatalmat gyakorló szervek számára a panasz benyújtását, ha – a bíróság döntése az Alaptörvényben biztosított jogát sérti és az az indítványozó közhatalmi intézményt megilleti. (A vizsgálat során figyelemmel kell lenni arra, hogy egyes alapjogok a természetüknél fogva csak az emberre vonatkoznak, míg más alapjogok, illetve Alaptörvényben biztosított jogok a jogi személyeket – így a közhatalmat gyakorló szerveket – is megilletik (az Alkotmánybíróság korábbi döntései szerint ilyen lehet a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog vagy a tulajdonhoz való jog, de ilyenek lehetnek egyes kommunikációs alapjogok is).

– az indítványozó hatáskörének megsértésére hivatkozik és igazolja, hogy ez a hatásköre kifejezetten az Alaptörvényben biztosított vagy pedig azt, hogy hatáskörének megsértése működésének súlyos zavarát okozza. Ez a feltétel akadályozza meg, hogy az érintett intézmények minden peresztés esetén az Alkotmánybírósághoz forduljanak.

A panaszt a sérelmezett döntés közlésétől számított 60 napon belül lehet előterjeszteni.

A döntés közlésének elmaradása esetén e határidőt a tudomásszerzéstől vagy az Alaptörvényben biztosított jog sérelmétől kell számítani. Az Alkotmánybíróság ez esetben a legfőbb jogorvoslati fórumként jár el, csak alkotmányossági szempontból vizsgálja a bíróságok aktusait.

Az Alkotmánybíróság feladatköre annak megállapítása, hogy egy adott jogszabály mely jogalkalmazói értelmezése találkozik az Alaptörvényben elismert jogokban található követelményekkel.

A valódi alkotmányjogi panasz bevezetésével jelentős hangsúlyeltolódás tapasztalható: ezen

jogintézmény alkotmányjogba történő integrálása olyan új egyensúlyt alakíthat ki, amelyben nagyobb nyomatókat kaphat az egyéni jogvédelem, az alapvető jogok hatékony érvényesülése.

Egyfajta közeledés vehető észre a bírói hatalmi ághoz, mely feltételezi a hatáskör hatékony érvényesülését, egyben az Alkotmánybíróság a korábbi absztrakt vizsgálati szintről a konkrét ügyek alkotmányossági megítélése felé mozdult el. Az alkotmányjogi panaszok elbírálása alapján létrejön egy folyamatosan fejlődő, alakuló „bírói alkotmányos joganyag”, amely a bíróságok számára felhasználható, hogy a későbbiekben egyre kevésbé merüljenek fel alapjogi aggályok egy-egy bírói döntéssel szemben.

4.3.4. Alkotmányjogi panaszról – befogadás, ügyészi részvétel

Az ún. régi alkotmányjogi panasz akkor nyújtható be, ha alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazására kerül sor és ezért az Alaptörvényben biztosított joga sérült. (Abtv. 26. §) A valódi alkotmányjogi panasz eljárás bírói döntésekkel szemben akkor is nyitva áll, ha alkotmányos szabályok alkalmazása mellett következik be jogsérelem (valódi alkotmányjogi panasz az Abtv. 27. §-a szerint). Korlátozást jelent azonban, hogy csak lényeges jogsértések esetében fogadja be a testület a kérelmet. Így olyan kérdést vizsgál az Alkotmánybíróság, amikor az alaptörvény-ellenesség érdemben befolyásolta a bírói döntést, illetve alkotmányjogi jelentőségű a probléma. Lényeges, hogy a két eljárás olyan értelemben nem válik el élesen egymástól, hogy alaptörvény-ellenesség sérelme nélkül is lefolytatja a testület a norma vizsgálatát, míg a norma alaptörvény-ellenességére irányuló panasz esetében is vizsgálható a bírói döntés.

A „régii” alkotmányjogi panasz elbírálására irányuló beadvány esetében az Alkotmánybíróságnak lehetősége van az alaptörvény-ellenes bírói döntés vizsgálatára, illetőleg „valódi alkotmányjogi panasz” vizsgálata során lehetőség van az alkalmazott jogszabály alaptörvény-ellenességének vizsgálatára. Egyszerűbben fogalmazva az alkotmányjogi panasz típusok „átjárhatóak”.

A bírói kezdeményezéstől az alapjogsérelem határolja el az alkotmányjogi panaszt: a bírói kezdeményezéssel ellentétben az érintett részéről alapjogsérelem hiányában nem terjeszthető elő alkotmányjogi panasz, míg bírói konkrét normakontroll bármely alaptörvényi rendelkezés – bíróság által vélelmezett – megsértése okán előterjeszhető.

Alkotmányjogi panasz benyújtására a korábbi szabályok alapján is lehetőség volt, ám lényegesen szűkebb körben, mint ahogyan azt az Alaptörvény, illetve az új Abtv. lehetővé teszi.

Ebben az eljárástípusban a bírósági eljárásban vagy annak hiányában bekövetkező

alapjogsérelem miatt az érintett részéről terjeszthető elő jogorvoslati kérelem.

Az alkotmányjogi panasznak befogadási eljáráson kell keresztülmennie, melynek során az Alkotmánybíróság a meghatározott kritériumok alapján megvizsgálja és késedelem nélkül dönt a visszautasításról vagy a befogadásról.

A magyar jogfejlődésre gyakorolt hatása – és hasonlósága – miatt kitekintek a német eljárásrendben az ún. elfogadási eljárás szabályaira: a befogadhatóság feltétele a panasz alkotmányjogi jelentősége: az alapjogok vagy alapjogszerű jogok érvényesítését célozza. A német befogadási eljárás hangsúlyai eltérnek. Címszavakban különösen: a panasz elutasítására vonatkozó döntés, a panaszképeség vizsgálata (ügyfélképeség – panaszjogosultság, perképeség), jogi képviselő kötelező, a panasz tárgya (közhatalmi aktus ellen irányulhat), közvetlenség követelménye (konkrét jogi pozíció megszűnése, keletkezése). Az alkotmányjogi panasz befogadhatósága két alapvető követelményének – a saját érintettség és a közvetlenség – elhatárolásának összefüggésrendszere bonyolult, a különbségtétel sokszor apróságokon alapszik.

Az alkotmányjogi panasz benyújtásának több korlátját is megállapítja a jogalkotó. Egyrészt az eddigiekkel ellentétben az eljárás jogi képviselőhöz kötött, másrészt időbeli korlát is érvényesül. A szubjektív időhatár a döntés közzétételétől számított 60 nap – a korábbi szabályozással azonos módon, az objektív 180 nap. Döntés hiányában a jogszabály hatálybalépésétől számított 6 hónapon belül lehet alkotmányjogi panasszal élni. Lehetőség van igazolási kérelem benyújtására is, ha az indítványozó rajta kívül álló elháríthatatlan okból volt akadályoztatva. Ekkor az akadály elhárulásától számított 15 napon belül az indítvány előterjesztésével egyidejűleg lehet igazolási kérelemmel élni. Ilyen esetben is érvényesül azonban a 180 napos objektív határidő. Az Alkotmánybíróságot ugyan nem köti konkrét határidő az eljárás lefolytatására, a sarkalatos törvényben azonban annyi szerepel, hogy a testületnek ésszerű határidőn belül kell eljárnia.

Ügyészi részvétel az alkotmányjogi panasz eljárásokban

Az Abtv. egy speciális jogintézményt hozott létre az alkotmányjogi panasz keretein belül, amelyet a legfőbb ügyész vehet igénybe.

A legfőbb ügyész az Alkotmánybírósághoz fordulhat az ügyész részvételével lefolytatott egyedi ügyben alkalmazott jogszabály Alaptörvényben biztosított jogok sérelmét okozó alaptörvény-ellenességének vizsgálata érdekében, ha a jogosult maga nem képes jogainak védelmére, vagy a jogsérelem a személyek nagyobb csoportját érinti.

Ez az ügyészi indítványozási jog tehát nem terjed ki a valódi alkotmányjogi panaszra.

Az alkotmányjogi panaszra vonatkozó megállapítások akként összegezhetők, hogy az Alkotmánybíróság a bíróságok ítéleteit abban az esetben jogosult felülbírálni, amennyiben az eljáró bíróságok az Alaptörvényre vonatkozó értelmezéssel az Alkotmánybíróság értelmezésével ellentétben álló értelmezést valósítanak meg. E megsemmisítési jog (a bemutatott feltételek esetén) valójában éppen a hatalmi ágak kölcsönös tiszteletben tartásának elvén alapul.

4.4. Nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés f) pontja és az Abtv. 32.§-a alapján az Alkotmánybíróság a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését az indítványozók kezdeményezésére, illetve bármely eljárása során hivatalból végzi.

Az Alkotmánybíróság Alaptörvényben rögzített feladata biztosítani, hogy Magyarország nemzetközi kötelezettségeivel ellentétes jogszabályok ne legyenek a jogrendszerben. A nemzetközi szerződések egy adott ország alkotmányával összhangban kell legyenek, és ez az állítás fordítva is megállja a helyét.

A nemzetközi jog általános szabálya értelmében ugyanis az államok nem hivatkozhatnak belső jogukra a nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségeik teljesítésének elmulasztása esetén. A nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak (ius cogens) tiszteletben tartása – különös tekintettel az emberi jogok védelmére –, valamint a nemzetközi egyezmények és a nemzetközi jog összhangjának előmozdítása az Alkotmánybíróság fontos feladata.

Az Alaptörvény nem szól arról, hogy kik rendelkeznek indítványozói jogosultsággal és az ex officio vizsgálat lehetőségéről sem tesz említést.

Mindezekről az Abtv. 32.§ (2) bekezdése rendelkezik, mely szerint az indítványozók kezdeményezésére vagy hivatalból vizsgálja a jogszabályokat, továbbá kezdeményező lehet az országgyűlési képviselők egynegyede, a kormány, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, illetve az alapvető jogok biztosa.

A bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli.

Az Alkotmánybíróság eljárása során hivatalból is vizsgálja a jogszabály esetleges nemzetközi szerződésbe ütközését. A nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata az Alkotmánybíróság meghatározása szerint a normakontroll különleges változata, amely során az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződés tartalmát veti össze a jogszabályi rendelkezéssel.

Valamennyi, a belső jogba implikált nemzetközi szerződést kihirdető norma felülvizsgálható. A kihirdetés során a magyar jogrendszer részévé váló rendelkezés vizsgálatára előzetes és utólagos normakontroll-eljárásban is lehetőség van. Az előzetes normakontroll-eljárás kiterjed a nemzetközi szerződés vagy annak valamely rendelkezése Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatára is.

Jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálata során az Alkotmánybíróság vizsgálata nem kérelemhez kötött. A megsemmisíteni indítványozott jogszabállyal vagy a jogszabályi rendelkezéssel szoros összefüggésben álló más vizsgált jogszabályi rendelkezéseket is megsemmisítheti az Alkotmánybíróság, amennyiben a megsemmisítés elmaradása a jogbiztonságot sérti.

A normaütközés kapcsán alkalmazandó eljárást a jogalkotó már nem itt, hanem a jogkövetkezmények között szabályozza. Ez – az eddigiekkel egyező módon – két esetet különböztet meg:

- a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabállyal a másik jogszabály azonos vagy alacsonyabb szinten áll, akkor az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződéssel ellentétes jogszabályt teljesen vagy részben megsemmisíti.

- a hazai jogszabály a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabálynál magasabb szinten áll, ilyen esetben az Alkotmánybíróság felhívja a jogalkotót vagy a Kormányt, hogy az ellentét feloldása érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket.

A köztársasági elnök jogosult alkotmánybírósági eljárást indítványozni, amely során alaptörvény-ellenesség esetén a nemzetközi szerződés kötelező hatálya addig nem ismerhető el, amíg az alaptörvény-ellenességet a nemzetközi szerződés módosításával, a nemzetközi szerződéshez fenntartás tételével vagy egyéb nemzetközi jogi jogintézmény alkalmazásával meg nem szüntetik.

Utólagos normakontroll keretében is lehetőség van a nemzetközi szerződések alkotmányosságának vizsgálatára: a megállapított alkotmányellenességnek a nemzetközi kötelezettségvállalás tekintetében jogi hatása nincs, azonban a belső jog és a nemzetközi jogi kötelezettségek összhangjának megteremtése indokolt.

Az Alkotmánybíróság nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata során felülvizsgálhatja a közjogi szervezetszabályozó eszköznek, valamint a jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel vagy nemzetközi szerződéssel való összhangját is.

Az eddigieken túl az Alkotmánybíróság hatáskörébe még számos egyéb hatáskör is tartozik, amelyek nem a klasszikus alkotmánybíráskodás funkciói közé tartoznak. Ezek a következők:

4.5. Az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata

Az Alkotmánybíróság újonnan bevezetett hatásköre az országos népszavazás elrendelésével összefüggő országgyűlési határozat vizsgálata.

A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény által megteremtett jogorvoslati rendszerben az Alkotmánybíróság választási ügyben alkotmányjogi panasz eljárásban jár el: az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján ítéli meg a választási szervek határozatait felülvizsgáló döntések Alaptörvénnyel való összhangját. Az Alkotmánybíróság ehhez képest kizárólag a népszavazási kérdések vonatkozásában jogosult külön eljárásban eljárni.

Az Országgyűlés népszavazást elrendelő, valamint kötelezően elrendelendő népszavazás elrendelését elutasító határozatát az Alkotmánybíróság az elrendelés vagy elutasítás Alaptörvénnyel való összhangja és törvényessége tekintetében bárki indítványára harminc napon belül felülvizsgálja. Az indítványnak az Országgyűlés határozatának közzétételét követő tizenöt napon belül be kell érkeznie.

Az Alkotmánybíróság a határozat érdemében csak akkor folytat vizsgálatot, ha az aláírásgyűjtő ív hitelesítése és a népszavazás elrendelése között a körülményekben olyan lényeges változás következett be, amelyet a kérdés hitelesítéséről, illetve az azzal szembeni felülvizsgálati kérelemről hozott döntés során a Nemzeti Választási Bizottság, illetve a Kúria nem vehetett figyelembe, és a döntést érdemben befolyásolhatja.

Az Alkotmánybíróság nem vizsgálja érdemben azt az indítványt, amelyben az indítványozó a népszavazási kérdés tartalmát illető, illetve a hitelesítéssel összefüggő alkotmányossági aggályokra hivatkozik.

Ebben a speciális hatáskörben az Alkotmánybíróság megőrizte actio popularis hatáskörét. Az Alkotmánybíróság maga is megállapította, hogy a speciális érintettség hiányában történő indítványozási jogosultság azzal indokolható, hogy a közvetlen hatalomgyakorlás körébe tartozó népszavazás valamennyi választópolgár részvételi jogát magában foglalja. Az Országgyűlés arra vonatkozóan jogosult döntést hozni, hogy a választópolgárok közössége jogosult-e megnyilvánulni.

Az Alkotmánybíróság ehhez képest nem vizsgálja a népszavazás tartalmát illető kérdésre (népszavazási kérdés tartalmát illető alkotmányossági aggályok, a népszavazáson feltett kérdés az Országgyűlés hatáskörébe tartozik-e), illetőleg a hitelesítéssel összefüggő alkotmányossági aggályokra vonatkozó indítványokat. ,

Ilyen vizsgálatokra lehetőség a népszavazási kérdés hitelesítése kapcsán a Kúriának azzal a döntésével szemben van, amellyel az Nemzeti Választási Bizottságnak a kérdés

hitelesítésével kapcsolatos határozatát vizsgálta felül. A kérdés hitelesítése körében ugyanis a Kúria döntése (mint bírósági döntés) alkotmányjogi panasszal még megtámadható az Alkotmánybíróságon az Alaptörvényben biztosított jog sérelmére hivatkozva. A népszavazásból kizárt tárgykörök mikénti értelmezését – alapjogi sérelem állítása nélkül – önmagában nem lehet vitatni az Alkotmánybíróság előtt.

4.6. Alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával összefüggő vélemény

Az Alkotmánybíróság a helyi önkormányzat és a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan a Kormány indítványa alapján elvi véleményt nyilvánít.

A kormányhivatal a helyi önkormányzatok törvényességi felügyelete körében az Alaptörvényben meghatározott feladat- és hatáskörökön túl javasolhatja a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletéért felelős miniszternek – a Miniszterelnökséget vezető miniszternek –, hogy kezdeményezze a Kormánynál az Alaptörvénnyel ellentétesen működő képviselő-testület felosztatását.

A Miniszterelnökséget vezető miniszterkezdeményezi a Kormánynál az Alaptörvénnyel ellentétesen működő helyi képviselő-testület felosztatására vonatkozó országgyűlési előterjesztés benyújtását. Az Alaptörvénnyel ellentétesen működő képviselő-testület felosztatásával kapcsolatos elvi vélemény nyilvánítása iránti alkotmánybírósági eljárásban a Kormányt a miniszter képviseli.

Az Alkotmánybíróság az elvi vélemény nyilvánításban kifejezésre jutó feladatát alkotmányos jogállásával és rendeltetésével összhangban láthatja el. A hatáskör pontosításaként – korábbi gyakorlat alapján – a törvény rendelkezik arról, hogy az Alkotmánybíróság a véleményével az ügy által felvetett absztrakt jogi kérdést válaszolja meg, nem pedig a Kormány által előterjesztett konkrét ügy tényállásáról dönt. Az Alkotmánybíróság elvi véleménye tehát elvont, elvi megállapításokat és követelményeket tartalmaz.

Az Alaptörvény és az Abtv. 2012. január 1. napjával történő hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság egyetlen döntésében nyilvánított véleményt, mégpedig a Kormánynak a Foktő Község Önkormányzat Képviselő-testülete mint alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával összefüggésben előterjesztett indítványa alapján.

Az Alaptörvény 35. cikke alapján az Országgyűlés felelőssége, hogy megtegye a szükséges intézkedést az alaptörvény-ellenesen működő önkormányzat jogszerű működőképességének helyreállítása érdekében. Az Országgyűlés intézkedése megfelelő és szükséges jellegének

bizonyításához az szükséges, hogy ezen intézkedés ne tűnjön ésszerűtlennek az elérni kívánt cél szempontjából, továbbá olyan körülményeken kell alapulnia, amelyek bizonyító erejének értékelése a Kormány és az Országgyűlés feladata.

4.7. A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség alaptörvény-ellenes működésével összefüggő vélemény

Az Alkotmánybíróság e hatáskörét a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi XXXVI. törvény 38. §-a 2019. április 15. napjával léptette hatályba.

A módosítás megteremtette az összhangot az Alaptörvény ötödik módosításával, és lezárta azokat a nyitott szabályozási kérdéseket, amelyek kapcsán hazai – Alkotmánybíróság – és nemzetközi – Velencei Bizottság, Emberi Jogok Európai Bírósága – fórumokon felmerültek.

Az Alkotmánybíróság a vallási közösségekkel összefüggésben a vallási közösség alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan bevett egyház esetén a Kormány, a vallási egyesület, a nyilvántartásba vett egyház és a bejegyzett egyház esetén a bíróság indítványa alapján nyilvánít véleményt.

A bíróság az ügyész keresete alapján – a bevett egyház kivételével – megszünteti azt a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösséget, és elrendeli a nyilvántartásból való törlését, amely az Alkotmánybíróság elvi véleménye alapján alaptörvény-ellenesen működik. Az Alkotmánybíróság elvi véleménye alapján az alaptörvény-ellenesen működő bevett egyház ilyen jogállása az Országgyűlés erre vonatkozó döntése alapján megszűnik.

4.8. A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása

Az Alkotmánybíróságnak az állambíráskodási funkcióhoz kapcsolódó hatásköre a köztársasági elnök alkotmányjogi felelősségének megállapítása.

Az Alaptörvény 13. cikke alapján a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárásban az Alkotmánybíróság az Országgyűlés határozatában részletesen megindokolt, az Alaptörvény, illetve más törvény köztársasági elnöki tisztség gyakorlásával összefüggésben történő szándékos megsértésére, illetve szándékos bűncselekmény elkövetésére vonatkozó indítvány alapján, soron kívül jár el.

A tisztségtől való megfosztást az országgyűlési képviselők egyötöde indítványozhatja. A kezdeményezés alapján dönt a parlament az eljárás megindításáról, amely döntéshez valamennyi országgyűlési képviselő kétharmados támogatottsága szükséges. A szavazás titkosan történik.

Az országgyűlési határozat meghozatala után a köztársasági elnök nem gyakorolhatja államfői mivoltából fakadó hatásköreit. Ez a szabály egyaránt vonatkozik az ellenjegyzéshez kötött és nem kötött hatáskörökre is.

A felelősségre vonásról döntő fórum az Alkotmánybíróság. A megfosztási eljárás az Alkotmánybíróság által lefolytatható speciális eljárás, amely esetén a testület quasi büntetőbírói szerepkörben jár el. Az eljárás jellege kifejezetten bírósági, tehát kontradiktórius jellegű, kérelemre induló (vádbiztos), és a döntés deklaratív, amely múltban megtörtént cselekményt vagy mulasztást bírál el. Az eljárás említett jellemzői idegenek az Alkotmánybíróság hagyományos szerepkörétől, azonban a vád alá vont személy különleges jellege miatt közjogilag indokolható a hatáskör. Ebben az eljárásban az Alkotmánybíróság még nem hozott döntést.

Az Abtv. szabályozása rendez néhány alapvető eljárási kérdést. Eszerint az Alkotmánybíróság megvizsgálja a megfosztási eljárás indítványozásának és megindításának jogszerűségét. Amennyiben az indítvány nem felel meg az Alaptörvényben foglalt követelményeknek, a testület az eljárást érdemi vizsgálat nélkül megszünteti. Az eljárás során kívül zajlik, amelynek során kötelező a köztársasági elnök meghallgatása. Az Alkotmánybíróság más bizonyítási eszközöket is alkalmazhat. Az Alkotmánybíróság teljes ülésen, a jelen lévő tagok kétharmadának szavazatával hoz döntését.

A megfosztási eljárás nem a büntető felelősség megállapítására vagy a cselekmény elkövetésének megállapítására irányul, hanem pusztán a tisztségvesztésre. Ez után az eljárás után az államfő adott esetben rendes büntetőbíróság előtt felelhet a továbbiakban, büntetőjogi felelősségét a rendes büntetőbíróság állapíthatja meg.

4.9. A hatásköri összeütközés feloldása

Az Alkotmánybíróságnak a hatásköri összeütközés feloldására irányuló hatáskörét az Abtv. 36. § (1) bekezdése határozza meg. Az Abtv. 36. § (1) bekezdése szerint az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik – a bíróságok és a közigazgatási hatóságok kivételével – az állami szervek, illetve állami és önkormányzati szervek közötti hatásköri összeütközésnek az

Alaptörvény értelmezése alapján történő megszüntetése. Az értelmezés alapján dönt az Alkotmánybíróság arról, hogy a felmerült vitában mely szervnek van hatásköre, és kijelöli az eljárásra kötelezett szervet.

Tehát az Alkotmánybíróság két feltétel együttes fennállása esetén dönt hatásköri összeütközésről.

Az Abtv.-nek ez a rendelkezése a hatásköri vita tárgyát képező ügy jellegére tekintet nélkül hatalmazza fel az Alkotmánybíróságot arra, hogy az eljáró szerv kijelölésével megszüntesse az állami szervek között, valamint az állami szervek és önkormányzatok között keletkezett hatásköri összeütközést.

A negatív és pozitív hatásköri viták gyakran csak az alkotmány rendelkezéseinek értelmezésével dönthetők el, majd ennek alapján kerül sor az eljárásra jogosult szerv kijelölésére.

A legtöbb hatásköri vita megoldására természetesen vannak eljárási és anyagi jogi szabályok, amelyek alapján a vitában dönteni köteles szerv megállapítható. A közigazgatáson belüli hatásköri összeütközés megszüntetése nem az Alkotmánybíróság feladata. Ha kivételesen mégis előfordul, hogy a jogszabályok alapján egy hatásköri vita nem rendezhető, akkor alkotmányos érdek, hogy az állam gépezete ne álljon meg, és ne is akadozzon.

4.10. Az önkormányzati rendelet, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és jogegységi határozatok vizsgálata

Az Alkotmánybíróság önkormányzati rendelet Alaptörvénnyel való összhangját akkor vizsgálja, ha a vizsgálat tárgya az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközésének vizsgálata nélkül, kizárólag az Alaptörvénnyel való összhang megállapítása.

Az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll eljárásban, bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban, alkotmányjogi panasz alapján, vagy nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata során felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek, valamint az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját. Az indítványozókra, az eljárásra és a jogkövetkezményekre a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az önkormányzati rendelet is jogszabály, a jogszabályok alkotmányossági kontrollja pedig az Alaptörvény értelmében az AB hatásköre. A feladat- és hatáskörök között legjelentősebb a jogalkotási jogkör: az önkormányzat mind eredeti jogalkotó hatáskörében, mind törvény

felhatalmazása alapján rendeletet alkothat.

A magasabb szintű törvénnyel való ütközés vizsgálata bírósági hatáskör. Ez behatárolja az Alkotmánybíróság mozgásterét és indokolja a törvényben szereplő szabályt.

Az Alkotmánybíróság hatásköre a jelenlegi alkotmánybírósági gyakorlat szerint is kiterjed a közjogi szervezetszabályozó eszközök vizsgálatára, úgyszintén a jogegységi határozatra.

Az Alkotmánybíróság önkormányzati rendelet alaptörvény-ellenességének vizsgálatára vonatkozó hatáskörének gyakorlására a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére kerül sor az előzőekben már ismertetett utólagos normakontroll-eljárásban (illetve az eljáró bíró is előterjeszthet ilyet bírói kezdeményezés keretében).

Amennyiben az indítványozó önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközését vizsgálja, abban az esetben az eljárás lefolytatására a Kúria rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel. A Kúria által a jogalkalmazás egységesítése körében meghozott jogegységi határozatokra vonatkozóan utólagos normakontroll-eljárásban, bírói kezdeményezésben vagy alkotmányjogi panasz eljárásban lehetséges alkotmánybírósági eljárásban elbírálandó jogorvoslatot igénybe venni.

4.11. Az Alaptörvény értelmezése

Az Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, a Kormány, illetve az alapvető jogok biztosa indítványára az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezi, ha az értelmezés közvetlenül levezethető az Alaptörvényből.

Az Alaptörvény 24. cikke nem tartalmaz az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésére irányuló alkotmánybírósági hatáskört, ugyanakkor a 24. cikk (2) bekezdés g) pontja alapján sarkalatos törvény további feladat- és hatáskört állapíthat meg. Indokolt a korábbi értelmezésre irányuló hatáskör megtartása. Az erre irányuló eljárás kezdeményezésére azonban a jogosultak egy szűkebb körét – a hatályos szabályozáshoz hasonlóan – a törvényben indokolt meghatározni.

Az Alkotmánybíróságok tevékenységének lényeges eleme – és egyik legfontosabb tevékenysége – az alkotmány rendelkezéseinek értelmezése, amelyet az Alkotmánybíróság egyéb hatáskörei gyakorlása során is szük-ségszerűen elvégez (így normakontroll, illetve alkotmányjogi panasz eljárások során is).

Az Alkotmánybíróság hatásköreinek legnagyobb része annak megállapítására irányul, hogy valamely jogi norma vagy bírói döntés összhangban áll-e az Alaptörvénnyel. Ugyanakkor az Alkotmánybíróságnak kifejezetten az Alaptörvény értelmezésére irányuló önálló eljárása, illetve hatásköre is van, melyet csak törvényben meghatározott indítványozók kezdeményezhetnek: az Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, a Kormány, illetve az alapvető jogok biztosa. Az indítványozásra csak konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben kerülhet sor, és az értelmezésnek közvetlenül az Alaptörvényből levezethetőnek kell lennie.

Ha a konkrét alkotmányjogi probléma állami szerv jogállásával, működésével, vagy feladat- és hatáskörével összefüggésben merül fel, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezésének értelmezését akkor végzi, ha az alkotmányjogi probléma az Alaptörvénnyel összhangban történő működést, illetve feladat- és hatáskörgyakorlást ellehetetleníti, illetve az értelmezési bizonytalanság a jogbiztonságot veszélyezteti.

Magyarország Alaptörvénye Záró és vegyes rendelkezések 5. pontja akként rendelkezett, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott és közzétett alkotmánybírósági döntések hatályukat veszítik a döntések által kifejtett joghatások változtatása nélkül.

A törvény előírja, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozat az Alaptörvény értelmezése során nem vehető figyelembe, azaz az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően meghozott határozataira nem hivatkozhat. E rendelkezés célja, hogy az Alaptörvény rendelkezései az Alaptörvény összefüggéseivel együtt, a korábbi Alkotmány rendszerétől függetlenül kerüljenek értelmezésre.

E rendelkezéssel az Országgyűlés egyértelművé tette, hogy az Alkotmánybíróság nincs kötve a korábbi Alkotmány alapján meghozott határozataihoz. Ez nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a testület az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek értelmezésekor a korábbival megegyező következtetésre jusson, ugyanakkor biztosítja azt a lehetőséget is, hogy az Alaptörvény egészének kontextusában a korábbi döntésekkel ellentétes megállapításokat tegyen. E rendelkezés tehát nem korlátozza, hanem éppen ellenkezőleg, kiszélesíti az Alkotmánybíróság szabadságát az Alaptörvény értelmezése tekintetében. A törvény e körben figyelemmel volt arra is, hogy a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat több elemét is alaptörvényi szintre emelte már az alkotmányozó.

Az Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy az újabb ügyekben vizsgálandó alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és

alkotmányossági összefüggéseket. Ennek lehetősége akkor biztosított, amikor az Alaptörvény adott rendelkezése a korábbi Alkotmány rendelkezéseivel tartalmilag egészében megegyezik, és a korábbi határozatban lefektetett indokolás az újabb határozat meghozatalának indokolásához is szükséges.

Az absztrakt alkotmányértelmezést az Alkotmánybíróság már igen korán visszautasította és megszorítóan értelmezte a hatáskörét. Döntésében a testület elvi jelleggel mutatott rá, hogy az alkotmányértelmezés kapcsán figyelembe kell venni a hatalommegosztás elméletét. Ennek alapján alkotmányértelmezésre kizárólag akkor kerülhet sor, ha az indítványozó valamely konkrét alkotmányjogi probléma szempontjából kezdeményezi valamely konkrét rendelkezés értelmezését és az adott alkotmányjogi probléma közvetlenül az Alkotmányból levezethető. A hatáskör kiterjesztő értelmezése esetén ugyanis a gyakori alkotmányértelmezés következtében a testület álláspontja szerint egyfajta alkotmánybírósági kormányzás alakulna ki, amellyel a testület magára vállalná a törvényhozó, illetve a végrehajtó hatalom felelősségét is. [31/1990. (XII. 18.) AB határozat]

Az Alaptörvény hatályba lépése után a 22/2012. (V. 11.) AB határozat volt az első, amelynek során az Alkotmánybíróság az Alaptörvény értelmezését végrehajtotta.

5. ÖSSZEGZÉS

Megállapíthatjuk, hogy az Alkotmánybíróság harminc éve meghatározó szerepet tölt be alkotmányos rendszerünkben. 2012 előtt az Alkotmánybíróság fő feladata az utólagos absztrakt normakontroll volt, amelynek fő funkciója az alkotmányos jogrend általános védelme. A testület már az 1989-es Alkotmány és a további hatásköröket tartalmazó korábbi alkotmánybírósági törvény keretei között elmozdult a szubjektív jogvédelem, az egyéni alapjogsérelem orvoslásának irányába.

Az Alaptörvény – a német típusú alkotmányjogi panasz bevezetésével – kiszélesítette az alapjogok alkotmánybírósági védelmének eljárási lehetőségét, és az Alkotmánybíróság fő feladatává a szubjektív, egyéni jogvédelmet tette. Ugyanakkor az egyéni alapjogvédelemnek is van a konkrét ügyön túlmutató jelentősége, mivel a testület az alapjogok tartalmának konkretizálása során alakítja az Alkotmánybíróság gyakorlatát. A szubszidiaritás elvének alkalmazása könnyíti az Alkotmánybíróság munkáját és mindeközben kifejezője annak, hogy a rendes bíróságoknak is óvniuk kell az alkotmányos alapjogokat ítélezési tevékenységük gyakorlása során.

Emellett továbbra is fontos hatásköre az Alkotmánybíróságnak az előzetes és az utólagos absztrakt normakontroll, az absztrakt alkotmányértelmezés és a bírói kezdeményezések elbírálása is.

Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó eljárásoknak az Alkotmánybíróság döntéseivel együtt történő összegzését követően következtetésként megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmi ághoz, azaz a három klasszikus hatalmi ághoz szorosan kapcsolódó jogintézmény.

Az alkotmánybíróságok a fejlődés egy bizonyos fokán megjelentek, maga az alkotmánybírósági tevékenység lényege - a normakontroll - elengedhetetlenül ott kell, hogy legyen minden jogállamban.

Felmerülhet a kérdés: egy XXI. századi demokráciában az alkotmánybíráskodási tevékenység megléte, illetve annak hiánya esetén beszélhetünk-e jogállamról? A válasz nem adható meg történelmi kortól és helytől függetlenül. A jogfejlődés alapvető tendenciáit figyelve az alkotmánybíráskodás ugyanolyan természetes alkotóegységévé vált egy modern állami berendezkedésnek, mint a parlamentek, kormányok megléte, az alkotmánybíráskodás és az új alapjogvédelmi intézmények. Ezek összefüggéseiben kell kutatni a hatékonyságot, a jogvédelem átfogó rendszerét, hogy ne alakuljon ki szabályozatlan terület.

A magyar modell - a jogszabályok betűje tekintetében - a nemzetközi összehasonlításban megállja a helyét: egyetlen országnak sincs összességében erősebb alkotmánybíráskodási - és ombudsmani - rendszere, .

Mindezekre figyelemmel kimondhatjuk, hazánkban egy átfogó és összetett alapjogvédelmi intézményrendszer jött létre.

Az alkotmánybíráskodás, az alkotmányos korlátok érvényesítése, az alkotmányértelmezés speciális jogértelmezési, alkotmánybírósági tevékenység, éppen ezért a modern alkotmányos demokráciában léteznie kell egy olyan szervnek, amely a demokratikus eljárás eredményét ellenőrzi. Ez az alkotmánybíróság.

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET

A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

1989 - 2011-ig

2. MELLÉKLET

A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

2012. JANUÁR 1-TŐL

A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

1989 - 2011-ig

RÉGI ABTV 1.§

1989. OKTÓBER 30-TÓL Megjegyzés

a) a törvényjavaslat, a már elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény, az Országgyűlés ügyrendje és a nemzetközi szerződés egyes rendelkezései alkotmány-ellenességének előzetes vizsgálata; a törvényjavaslat -

Hatályon kívül helyezte az 1998. évi I. tv. Az alkotmányellenesség előzetes vizsgálata - az előzetes kontroll gyakorlásával az Alkotmánybíróság a jogalkotás résztvevője lesz, döntésével az Országgyűlés jogkörét korlátozza, és a törvényhozó felelősségét osztja. A hatályon kívül helyezéssel megszűnt az ellentmondás.

b) a jogszabály, valamint az állami irányítás egyéb jogi eszköze a közjogi szervezetszabályozó eszköz alkotmányellenességének utólagos vizsgálata; Az állami irányítás egyéb jogi eszköze - a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) hatályon kívül helyezte.

A 4/1997. (I.22.) AB határozat kimondta, hogy az Abtv. 1. § b) pontja alapján utólagos alkotmányossági vizsgálat tárgya lehet a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály.

Indítványozó bárki lehetett (Abtv. 21. § (2) bekezdés) - az actio popularis az Alkotmányban is rögzítették, ezzel alkotmányos intézményi státust nyert. (oka: NEKA tárgyalások, visszarendeződés megakadályozása.) Az indítványok érdemi elbírálásának minimális korlátozása: az „AB elnöke... a nyilvánvalóan alaptalan indítványt pedig elutasítja. [...] a hatáskörébe nem tartozó ügyre vonatkozó indítványt az arra hatáskörrel rendelkező szervhez átteszi.” Következmény: az AB elnökének diszkrecionális jogköre, hogy mi számít nyilvánvalóan alaptalan indítványnak, sérti az előre kiszámíthatóság jogállami követelményét. Limine elutasítás intézménye. Hatalmas munkateher, közvetve joghézagot teremtő AB határozatok - AB túllépett az indítványon, mely sok kritika forrása volt. Végül: az AB „kiterjesztő alapjogvédelmet és stabilizáló államszervezeti ítélezést folytatott”.

c) a jogszabály, valamint az állami irányítás egyéb jogi eszköze a közjogi szervezetszabályozó eszköz nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálata; Az állami irányítás egyéb jogi eszköze - a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) hatályon kívül helyezte.

d) az Alkotmányban biztosított jogok megsértése miatt benyújtott alkotmányjogi panasz elbírálása; Alkotmány 32/A.§ (2) bekezdés Az AB az alkotmányellenes jogszabályokat megsemmisíti - „kemény” normakontroll valósult meg. Problémák: Normakontroll teljes vagy részleges is lehetett. Részleges esetén: pozitív jogalkotás merült fel.; Hatály: ex tunc v. pro futuro.

e) a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megszüntetése;

- f) az állami szervek, továbbá az önkormányzat és más állami szervek, illetve az önkormányzatok között felmerült hatásköri összeütközés megszüntetése;
 - g) az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezése;
 - h) eljárás mindazokban az ügyekben, amelyeket törvény a hatáskörébe utal.
- Alkotmány 32/A.§ (1) bekezdés Nincs taxatív felsorolás az egyéb törvény által az AB hatáskörébe utalt feladatokról, nem valósult meg az a garanciális elv, hogy az AB hatáskörei Alkotmányba foglalt zárt rendszert alkossanak. Ez magában hordozta, hogy egyszerű feles törvényekkel lehetet hatáskört telepíteni vagy elvonni az AB-tól.

A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖREI

2012. január 1-től

Alaptörvény

24. cikk (2)-(3) bekezdés Megjegyzés Abtv. szerinti hatáskörök

- a) az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket; 23.§ Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (utólagos normakontroll eljárás)
- b) bírói kezdeményezésre soron kívül, de legkésőbb kilencven napon belül* felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;
Megállapította: Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása 12. cikk (1) bekezdés. „... harminc napon belül ...” (2013. 03.25.)
Megállapította: Magyarország Alaptörvényének ötödik módosítása 6. cikk (2) bekezdés. „... kilencven napon belül ...” (2013. 09.26.) 25.§ Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt
- c) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; 26.§ Az alkotmányjogi panasz
- d) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját;
- e) a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész* vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját; Megállapította: Magyarország Alaptörvényének nyolcadik módosítása 3. cikk. Hatályos: 2019. XII. 13-tól. 24.§ Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (utólagos normakontroll eljárás)
- f) vizsgálja a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését; 32.§ A nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata
- g) az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol. Pl.: 2013. évi CCXXXVIII. törvény a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény Az Alaptörvény 31. cikk (3) bekezdése alapján a helyi önkormányzatokról szóló szabályozást sarkalatos törvény határozza meg.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

Alaptörvény VII. cikk (5) bekezdése alapján, a 19/D. §-a az Alaptörvény 43. cikk (4) bekezdése alapján sarkalatosnak minősül. 33.§ Az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata

34.§ Alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával összefüggő vélemény

34/A.§ A jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség alaptörvény-ellenes működésével összefüggő vélemény

35.§ A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása (Alaptörvény 13. cikk)

36.§ A hatásköri összeütközés feloldása

37.§ Az önkormányzati rendelet, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és jogegységi határozatok vizsgálata (Abtv. 24-26. § szerinti hatáskörében)

38.§ Az Alaptörvény értelmezése

(3) a) a (2) bekezdés b), c) és e) pontjában foglalt hatáskörében megsemmisíti az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést; Módosította: Magyarország Alaptörvényének ötödik módosítása 6. cikk (3) bekezdés. (2013. 09. 26.)

Az Alaptörvény 24. cikk (3) bekezdés a) pontjában a „c), e) és f)” szövegrész helyébe a „c) és e)” szöveg,

(3) b) a (2) bekezdés d) pontjában foglalt hatáskörében megsemmisíti az Alaptörvénnyel ellentétes bírói döntést;

(3) c) a (2) bekezdés f) pontjában foglalt hatáskörében megsemmisítheti a nemzetközi szerződésbe ütköző jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést; Módosította: Magyarország Alaptörvényének ötödik módosítása 6. cikk (3) bekezdés. (2013. 09. 26.)

Az Alaptörvény ... 24. cikk (3) bekezdés c) pontjában a „g)” szövegrész helyébe az „f)” szöveg lép.

illetve sarkalatos törvényben meghatározott jogkövetkezményt állapít meg.